

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Příspěvek k problematice základních rozdílů mezi muži a ženami

Martina Böhmová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Příspěvek k problematice základních rozdílů mezi muži a ženami

Martina Böhmová

Vedoucí práce:

PhDr. Jaromír Murgaš, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015 .....

Chtěla bych tímto poděkovat PhDr. Jaromíru Murgašovi, CSc. za připomínky, velkou trpělivost a profesionální přístup během zpracovávání bakalářské práce.

Děkuji tímto i PhDr. Miloslavě Hříchové, CSc. za podněty k psychologické části práce.

Obsah

Úvod	2
1 Ženy ve veřejných funkcích a vrcholné politice.....	3
2 Mozek a jeho funkce	7
3 Pohlaví	9
4 Mozek a psychologické odlišnosti pohlaví	12
4.1 Rozdíly v kognitivních procesech.....	16
4.2 Rozdíly v emotivních procesech	24
4.3 Rozdíly v chování	28
5 Gender	36
Shrnutí	40
Seznam využití literatury	41
Summary	42

Úvod

Podnětem k sepsání bakalářské práce se stala celoevropská snaha zapojovat stále více žen do ekonomicko-politického dění na všech úrovních.

Problematika odlišnosti obou pohlaví mne v této souvislosti zaujala, a proto jsem se rozhodla jí věnovat obsah této bakalářské práce.

Pracovala jsem v intencích základních kategorií pohlaví, psychologických rozdílů v poznávání, chování a emotivitě.

Práce má kompilační a částečně srovnávací charakter. V konkrétní rovině jsem čerpala z česky psaných psychologických monografií a díla *Mozek a jeho duše* od Františka Koukolíka. V obecné rovině jsem čerpala z knihy *Ženy, muži a společnost* od Claire Renzettiové a Daniela Currana a z knihy *Ženy – muži* od Hartmuta Karstena.

Cílem práce bylo utřídit si relevantní vědecké poznatky, které se vztahují k interpohlavním rozdílům, a vyhnout se laickému náhledu na soužití mužů a žen.

1 Ženy ve veřejných funkcích a vrcholné politice

Jak uvádějí Renzettiová a Curran, „jeden ze způsobů, jak se genderový rozdíl v zastoupení ve veřejných funkcích tradičně vysvětluje, je odlišná socializační zkušenost chlapců a dívek.“¹ Uvádějí, že na základě tohoto konstatování, dochází k utváření vloh k politické činnosti během dětského věku. Hochům je připomínáno, že v dospělosti mohou dosáhnout pozice prezidenta. Děvčatům zůstává jen naděje, že si v dospělém věku vezmou někoho, z něhož by se případně mohl stát prezident. Podle Renzettiové a Currana jsou děti vedeny tak, že se politika řadí k maskulinním aktivitám, což se později, když dospějí, odrazí v jejich chování. Je známo, říkají, že ženy málokdy projevují snahu o získání veřejné funkce.²

Dále uvádějí, že druhým výkladem nízkého počtu žen mající funkci je, že ženám činí nesnáze jednak splnění úkolů vyplývajících z veřejného politického života a jednak závazků z domova. Provdané ženy političky, obdobně jako mnoho vdaných a výdělečně činných žen, jsou nucené zvládat dvojnásobné zatížení. Podle Renzettiové a Currana se totiž jejich manželé obvykle neujmou povinností týkajících se potomků a obydlí. Upřesňují, že „zvláště na federální úrovni vyžadují nároky veřejné funkce mimořádné oběti, pokud jde o čas, který může funkcionářka strávit se svou rodinou. Není proto nijak překvapivé, že ženy příznačně vstupují do politiky v pozdějším věku než muži (poté, co jejich děti odrostou) a že u žen političek v nejvyšších funkcích je větší pravděpodobnost než u mužů, že budou svobodné, ovdovělé nebo rozvedené, i když mohou mít děti.“³

Jako třetí objasnění je Renzettiovou a Curranem uváděno to, že valná část žen se nemůže prokázat potřebnou kvalifikací a doporučeními. Z tohoto důvodu je stav mužů ve volených funkcích početnější než stav žen. U tohoto ale během posledních let došlo ke změně.⁴ Upřesňují, že „počet žen ve veřejných funkcích působících jako právničky a obchodnice také vzrostl, jakož i počet těch, které už mají předchozí zkušenost ve funkci, do

---

¹ RENZETTI, Claire M. CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha : Karolinum, 2003, s. 390.

² Tamt.

³ Tamt., s. 391.

⁴ Tamt.

níž je jedinec volen.“⁵ Na základě řečeného je patrné, že pádnost „argumentu rozdílné kvalifikace“ již není taková, jaká byla v dřívějších érách.⁶

Jak Renzettiová a Curran tvrdí, „čtvrtým argumentem je, že nedostatek žen ve veřejných funkcích může být dán diskriminací a předsudky vůči nim, což se může projevit na dvou rovinách: mezi voličstvem a v rámci politického úřadu.“⁷ Připomínají, že z provedených studií v otázce sexismu voličstva vyplynulo, že během nedávných let se stupeň sexismu snížil.

Podle nich skutečnost, že ženy usilují o získání politických funkcí, už občanům nepřipadá mimořádná či ženám nepříslušející. Uvádějí, že velká část voličstva nadále pokládá kandidátky za kvalitnější než jejich kolegy „ve zvládání sociální problematiky, jako je vzdělání, péče o děti, zdravotní péče, problémy bezdomovců, politika sociálního zabezpečení a umělé přerušování těhotenství.“⁸ Naproti tomu voličstvo příznačně věří, že kandidáti jsou schopnější než kandidátky ve zvládání takových oblastí, jakými jsou obrana, zahraniční politika, ekonomické otázky a záležitosti většího rozpočtu.“⁹ Upozorňují, že zmíněné stereotypy mohou kandidátkám či kandidátům jak pomoci, tak ublížit. Je to závislé na tom, která témata jsou během probíhající volební kampaně ve veřejném povědomí pocíťována jako nejtíživější.¹⁰

Jak Renzettiová a Curran uvádějí, v procesu, při kterém se u voličů formuje mínění o uchazečích na funkci, mají však podstatnou úlohu hromadné sdělovací prostředky. Podle nich se předpojatost vůči uchazečkám a jejich diskriminaci dá vysledovat též na jiné úrovni: v okruhu politických stran. Tvrdí, že přítomnost sexismu se v politických stranách opravdu prokázala. Objasňují to tím, že „převážná většina stranických lídrů jsou muži a mnozí z nich se hlásí k tradičním genderovým stereotypům; často si myslí, že muži mají lepší šanci zvítězit a stát se lepšími politiky než ženy.“¹¹

Dále říkají, že je v leckterých státech běžnou praxí, že vůdci stran dávají úmyslně s vidinou vítězství přednost ženám kandidátkám s tím, že takto zvládnou překonat genderový rozdíl mezi ženským a mužským voličstvem.¹² Zároveň dodávají, že „výzkumy spíše ukazují,

---

⁵ Tamt., s. 392.

⁶ Tamt.

⁷ Tamt.

⁸ Tamt.

⁹ Tamt., s. 392-393.

¹⁰ Tamt., s. 393.

¹¹ Tamt.

¹² Tamt., s. 393-394.

že daleko závažnějšími překážkami pro ženy usilující o veřejnou funkci jsou dnes opakovaná kandidatura na vykonávanou funkci a přístup k fondům na financování kampaně.¹³

Havelková si ve svém příspěvku klade tuto otázku: „**Je nízké zastoupení žen ve vysoké politice zcela a výhradně výsledkem svobodné vůle žen?**“¹⁴ Říká, že pokud odpověď na ni zní ne, tak je nucena konstatovat, že „nejsou důsledně naplňována občanská práva žen a tím ani základní lidské právo mít vliv na rozhodování o podmínkách vlastního života.“¹⁵

Jak říká Havelková, svobodná vůle nemusí být omezována pouze přímým a výslovným zakazováním. Existují ale nepsané bariéry, jež jsou zahaleny do obvyklých zaujatostí. Ty mají vztah k údajné kompetenci mužů a zdánlivé nekompetentnosti žen v oblasti politiky. Upřesňuje, že na základě bádání se došlo k výsledku, jenž představoval názor, že „...příčina nízkého politického zastoupení žen není v ženách samotných, ale **ve společenském prostředí**, jež je znevýhodňuje nebo jim klade překážky. Tedy názor, že ženy zde **nemají rovné šance**.“¹⁶ Podle Havelkové z výstupu vyplynulo, že v mínění dotazovaných se odráží znevýhodnění, případně diskriminace žen, nebo s jedním či druhým vyjadřují souhlas.¹⁷

Jak uvádí, při předpokladu, že mýtus týkající se dobrovolného rozhodnutí žen nevstupovat do nejvyšší české politiky se zhroutil, nabízí se otázka: Jestli, z jakého důvodu a jakým způsobem napomáhat zástupkyním žen v politice? Podle Havelkové k tomu přispívá fakt, že zjevně panuje jistota v tom, že veřejnost by uvítala změnu nynějšího stavu.¹⁸ Konkrétně uvádí, že přesvědčení o náležité přítomnosti žen v politice je ve výše zmíněném bádání „spíše nakloněno“ 69% respondentů, z toho 84% žen by si přálo ve vládě ženu a 70% považuje zapojování žen do politických funkcí za prospěšné pro společnost.¹⁹ Upozorňuje, že výsledek přinesl i neočekávaný fakt, a to, že 60% dotazovaných by bylo pro zavedení nějaké příslušné zákonné normy. Dodává ale, že „navzdory těmto postojům se v naší

---

¹³ Tamt., s. 394.

¹⁴ HAVELKOVÁ, Hana. K problému politické reprezentace a občanské zkušenosti žen. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*, s. 35-41.

¹⁵ Tamt.

¹⁶ Tamt.

¹⁷ Tamt.

¹⁸ Tamt.

¹⁹ Tamt.

demokracii stále nachází **málo skutečné vůle v rovině občanské** (nezávislé organizace, iniciativy, hnutí) **i politické** (strany, parlament aj.) se touto otázkou aktivně zabývat.²⁰

Podle Havelkové „... všechny ženy, jako skupina, představují ve vztahu k politice **politicky** (nikoli biologicky) **definovanou skupinu**. (...) Ženy jsou ovšem v důsledku zděděné **dělbý práce** mezi pohlavími ‚jako ženy‘, tj. opět jako skupina, **definovány také sociálně**.“²¹ Uspořádání jejich života a života mužů je mnohdy odlišné. Dlouhou řadu let se starají o členy rodiny, kteří jsou na nich závislí. Nejedná se pouze o děti a dospívající, avšak také o přestárlé, nemocné nebo postižené příbuzné. Tato činnost v sobě zahrnuje nesmírnou společenskou práci, jež ale stále není natolik objektem politiky, jak by měla.²² Jejím předmětem tudíž nejsou ani ty ženy, které obvykle zmíněnou práci zastávají.²³ Havelková dále tvrdí, že „toto sociální specifikum žen je nejen základem jejich odlišné občanské zkušenosti, ale obsahuje další implikace pro život žen především ve veřejné oblasti, jako je ztížené pracovní a kariérové uplatnění apod.“²⁴ Dodává, že část tohoto společenského určení ženy zapříčiňuje také její biologická určenost. Jak Havelková uvádí, „...**i biologické určení** se ve vztahu žen a politiky stává **sociálním a politickým tématem** a konstituuje ženskou skupinu jako skupinu s určitou sociální zkušeností a politickými zájmy.

Podle Havelkové se hodně občanů samo sebe ptá, jestli v souvislosti se vkročením žen do politiky dojde k nějaké změně, zda se v ní budou chovat ‚jako muži‘. Tento dotaz má více hledisek. Upřesňuje, že „základem všech je však skutečnost, že **muž** je v politice tradičně vnímán **jako norma a jeho politické chování není sledováno v souvislosti s jeho pohlavím**. Přítomnost žen v politice takovou samozřejmostí není, a proto je žena v politice ostřeji sledována.“²⁵

O předpokládaném způsobu chování političek soudí, že občané jsou rozčleněni: jedni očekávají, že se budou projevovat obdobně průrazně jako muži a že budou odpovídat tzv. mužským standardům; očekávání druhých je takové, že žena obohatí politiku o ženskost a že se tedy chovat jinak než muži. Havelková je přesvědčena, že ženy působící v politice tak musejí čelit nesnadnějším, po psychické stránce náročnějším podmínkám. Dodává, že z toho rovněž plyne, že dokud bude zastoupení žen ve vrcholné politice minimální, není možné

---

²⁰ Tamt.

²¹ Tamt.

²² Tamt.

²³ Tamt.

²⁴ Tamt.

²⁵ Tamt.

předpokládat jejich brzký vliv na politickou kulturu.²⁶ Jak upřesňuje, „je dokázáno, že k takové změně stylu může dojít až při určitém podílu zastoupení druhé skupiny, v tomto případě až při přibližně čtyřicetiprocentním zastoupení žen. Do té doby určuje pravidla skupina, která je v převaze. Proto z chování onoho malého počtu žen, které dnes u nás v politice působí, nelze v tomto ohledu dosud činit žádné závěry.“²⁷

Podle Havelkové tím, že ženy musejí překonávat větší překážky při vstupu do politiky jako skupina, je politický život ochuzený o případné individuální ženské politické talenty. Vyjadřuje to takto: „**skupinová nerovnost šancí brání zcela svobodné realizaci žen jako individuí.** To nejen zpochybňuje platnost liberálních a demokratických principů, nýbrž i ochuzuje celou společnost.“²⁸

Dále objasňuje, jaká je možná aktivní politika směřující k vyšší politické reprezentaci žen označovaná jako kvotace. Uvádí, že „je možná **ve dvou liniích: stranické a státní.** Stranická linie je již uplatňována v praxi mnoha vyspělých zemí, státní je doporučována v řadě mezinárodních lidsko-právních dokumentů. (...)“²⁹ Havelková dodává, že politika aktivní podpory rovného pasivního volebního práva se pak uplatňuje prostřednictvím **kvót pro volební listiny.**“³⁰

V souvislosti s touto problematikou se nabízí řada otázek týkajících se podstaty odlišnosti obou pohlaví. Proto se naše pozornost obrátila k biologickým a psychickým zvláštnostem muže a ženy.

2 Mozek a jeho funkce

Výzkum mozku probíhá permanentně a okrajově ve vztahu k pohlaví. Přesto byly zjištěny větší nebo menší rozdíly mezi muži a ženami.

Jak Renzettiová a Curran uvádějí, v současné době se badatelé hlavně zabývají tím, jak je lidský mozek strukturovaný. Podoba lidského mozku se během života proměňuje. Ovlivňují ji i prožitky a prostředí života daného člověka. Problémem je, jak struktura zvláštních mozkových úseků působí na celkový chod mozku. A navíc je tu ještě pozoruhodnost: někteří

---

²⁶ Tamt.

²⁷ Tamt.

²⁸ Tamt.

²⁹ Tamt.

³⁰ Tamt.

z výzkumníků totiž zastávají názor, že existuje další varianta, tzn. že „místo toho, aby struktura mozku ovlivňovala jeho funkci, vede způsob, jak mozek funguje, k vytvoření jeho struktury nebo k jejím změnám.“³¹

Lidský mozek je dle psychologického slovníku řídicí orgán; „je považován za nejsložitější strukturu vesmíru; skládá se z 25 – 100 miliard nervových buněk a až 100 bilionů jejich synapsí; tvoří jen 2 % z celkové hmotnosti těla dospělého člověka; ale spotřebovává 20 % kyslíku; v průměru váží 1470 g u muže a 1280 g u ženy; skládá se ze tří částí: a) z jádra, které zahrnuje talamus, mozeček a mozkový kmen, b) z limbického systému a c) z mozkových hemisfér; jeho činnost je sériová a hierarchická, postupuje od nižších úrovní zpracování k vyšším dle principu ‚vše nebo nic‘; mozek je vždy připraven k učení, které je jeho přirozenou funkcí; mozek se učí všemi smysly: vnímá světlo, teplo, prostor, pohyb, barvy, tvary, zvuky, chuť, váhu, melodii, tóny i slovo; mozek při učení pracuje neustále na mnoha úrovních; mozek obsahuje zhruba 20 % buněk nervových a 80 % buněk gliových, které tvoří zásobárnu energie, oddělují neurony a jejich výběžky a zajišťují stabilní mikroprostředí; jejich funkce, tvar, zmnožení či úbytek odrážejí onemocnění či poranění mozku nebo míchy, také Alzheimerovu nemoc, epilepsii aj.“³²

O mužském mozku tentýž zdroj uvádí, že „při myšlení pracuje mozek pravorukého muže pravděpodobně hlavně s levou, tzv. rozumovou, mozkovou hemisférou, která umí posuzovat a třídit údaje; pracuje soustředěněji a cíleněji než ženský mozek, ale řešené problémy chápe úžeji, jen v nejnútnejších souvislostech.“

Stejný zdroj píše o ženském mozku: „pravoruké ženy pravděpodobně více než muži využívají pravou mozkovou hemisféru, v níž sídlí city, příp. hemisféry obě; předpokládá se, že ženská intuice je založena na schopnosti aktivovat naráz více mozkových center, protože ženský mozek pracuje komplexněji.“³³

Jak Vyskočil uvádí, „mozek žen je nepatrně menší než mozek mužů, ale to nemá žádný vliv na jeho výkon. Kůra jeho přední části – telencefalu – obsahuje asi 30 miliard neuronů a muži mají v průměru o miliardu korových neuronů buněk více než ženy.“³⁴

³¹ RENZETTI, Claire M. CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*, s. 75.

³² HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000, s. 328-329.

³³ Tamt., s. 329.

³⁴ VYSKOČIL, František. Rozdíly mezi mužem a ženou. *Vesmír* 85. 2006, 8, 490-494.

Časopis *Vesmír* je vědeckopopulární periodikum.

Téma je dále rozvinuto v přednášce Poznámky k některým neurobiologickým a psychofarmakologickým rozdílům mezi pohlavími. *Psychiatrie*. 2008, roč. 12, supplementum 2, s. 39-51, ISSN neuvedeno.

Přibližně na začátku šedesátých let 20. století bylo Sperryem objeveno, „že každá hemisféra telencefalu řídí jiné myšlenkové funkce. Levá hemisféra má převahu v sensorice a motorice pravé strany těla, matematice, verbálních schopnostech, logice, faktech, dedukcích, analýzách, praktických činnostech, řádu, paměti na texty, přímých liniích, jemných detailech. Pravá hemisféra má převahu v sensorice a motorice levé strany těla, tvořivosti a uměleckém nadání, vizuálním vnímání, intuici (nevědomé logice), nápadech (přeskocích mezi logickými řadami), představivosti, mnohoúrovňovém vnímání světa, melodiích písní, komplexním chápání, prostorovém vnímání, vnímání několika procesů současně.“³⁵

3 Pohlaví

Pohlaví představuje biologický sexuální dimorfismus spočívající v rozlišení samčích a samičích jedinců podle pohlavních orgánů, popřípadě sekundárních a terciárních pohlavních znaků. Formálně rozlišujeme **pohlaví genetické**, dané chromozomální skladbou. Je určeno 23. párem genů v chromozomu. U ženy se nalézají dva chromozomy X, u muže jeden chromozom X a jeden Y. Spermie nesou buď jeden X nebo jeden Y. Pokud do vajíčka vstoupí spermie s X, narodí se dívka (XX), pokud s Y, narodí se chlapec (XY). V souvislosti s genetickým rozlišením přistupuje rozlišení pohlaví **gonadální dle přítomnosti varlat či vaječníků**.³⁶ Pro tuto bakalářskou práci je určující rozlišení **hypothalamického pohlaví**. Hypothalamické pohlaví se utváří mezi 2. – 3. měsícem nitroděložního vývoje jedince pod vlivem hormonů v mozku plodu. Výsledkem je, že se v dospělosti jedinec vnímá a prožívá jako muž, eventuálně jako žena.³⁷ Somatickému, gonadálnímu a hypothalamickému pohlaví obvykle odpovídá i **pohlaví matriční** nebo také psychosociální, pod kterým je jedinec zapsán v matrice podle zprávy porodníků. Dle matričního pohlaví je však jedinec vychováván a učen, jak má sama sebe vnímat.³⁸

Biologické a sociální vlivy tak určují odlišnosti v utváření osobnosti muže a ženy jako bio-psycho-sociálního celku a v rámci toho pak i interpohlavní rozdíly v průběhu jednotlivých psychických procesů a jejich vlastností.³⁹

---

³⁵ Tamt.

³⁶ HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000, s. 50, 413, 414.

³⁷ STRUNECKÁ, Anna. *Integrativní fyziologie člověka pro přírodovědce*. Praha : Přírodovědecká fakulta UK, 1998, s. 121.

³⁸ HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*, s. 50, 413, 414.

³⁹ STRUNECKÁ, Anna. *Integrativní fyziologie člověka pro přírodovědce*, s. 121.

Hamberger uvádí, že „o pohlaví je rozhodnuto v okamžiku, kdy spermie oplodní vajíčko. Dvacet tři chromozómy od matky a dalších 23 od otce dohromady vytvoří úplnou genetickou informaci potřebnou k vývoji nového jedince. Chromozómy vytvářejí páry; prvních 22 párů se u chlapce a dívky neliší, zatímco 23. pár určuje pohlaví. (...) Při splynutí chromozómů spermie a vajíčka vzniká nová chromozomální sada. Buňka lidského těla má, jak již bylo uvedeno, 46 chromozómů. Také vajíčko jich má zpočátku též počet, v průběhu dozrávání a ovulace je však polovina z nich vypuzena mimo vajíčko, kde vytvoří tzv. pólové tělíčko. Stejně tak zárodečná spermatická buňka má 46 chromozómů. V průběhu jejího vývoje se sada rozdělí a vzniknou dvě spermie s polovičním počtem chromozómů. (...) Poté, co spermie pronikne stěnou vajíčka, obě poloviční sady o 23 chromozómech utvoří úplnou, 46 chromozómů čítající sadu.“⁴⁰

Podle Hambergera je seřazení genetického materiálu u lidí sice jednoznačně dáno, ale počet jeho variant lze označit za nekonečný. Není možné na světě nalézt dva jedince, u kterých by bylo genetické vybavení naprosto stejné. Jedinou odchylku představují jednovaječná dvojčata, která jsou po genetické stránce zcela totožná.⁴¹

Karsten označuje za „prvotní“ pohlaví ženské a vysvětluje to tak, že „v prvních měsících embryonálního vývoje se vytvářejí zárodečné žlázy: ať je embryo geneticky pohlaví mužského, nebo ženského, vzniká nejdříve pohlavně neutrální zárodečná žláza složená z kůry, dřene a vcestovalých zárodečných buněk. Od sedmého týdne se u chromozomálně mužského zárodka stává dřev základem varlat, zatímco u ženského embrya vznikají z kůry vaječníky.“⁴² (...) Je pravděpodobné, že vývoj mužských zárodečných žláz podněcuje chromozom Y prostřednictvím určitého přenašeče (transmiteru), jímž je antigen HY. Naproti tomu chromozom X nemá pravděpodobně na vývoj zárodečných žláz žádný vliv. Zdá se, že vaječník vzniká takříkajíc sám od sebe a nepotřebuje k tomu žádný transmitter. Z hlediska druhového vývoje je to dost dobře možné, neboť předstupněm pohlavního rozmnožování je nepohlavní rozmnožování, k němuž je zapotřebí jen jediné pohlaví: samičí ‚prapohlaví‘.

Jakmile jsou zárodečné žlázy vytvořeny, začnou vylučovat hormony, které rozhodujícím způsobem určují celý další vývoj plodu. Chybí-li androgeny (mužské hormony zárodečných žláz), začnou se utvářet ženské (samičí) pohlavní orgány, v opačném případě

---

⁴⁰ HAMBERGER, Lars. NILSSON, Lennart. *Tajemství života*. Praha : Svojtka a Vašut, 1996, s. 181.

⁴¹ Tamt., s. 179.

⁴² KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži*. Praha : Portál, 2006, s. 11.

vznikají pohlavní orgány mužské (samčí). Zárodečné žlázy ovšem nefungují nezávisle – působí na ně hormony vylučované předním lalokem podvěsku mozkového.

V průběhu diferenciací zárodečných žláz se ve fétu vyvíjí také tělesné či somatické pohlaví: utvářejí se pohlavní orgány a další tělesné znaky typické pro jedno nebo druhé pohlaví. (...) Za normálních okolností se vyvíjejí nejprve vnitřní pohlavní orgány a ve 12. až 16. týdnu pohlavní orgány vnější. Ženský vnitřní genitál se skládá z dělohy, vejcovodů a vnitřní části vaginy, mužský vnitřní genitál je tvořen varlaty, která později sestoupí do šourku, a chámovody.

Všimněme si, že vnitřní genitálie vznikají ze dvou různých buněčných základů, zatímco vnější pohlavní orgány uzrávají z jednoho a téhož buněčného základu zvaného sinus urogenitalis. Opět se zde totiž setkáváme s pohlavně neutrálním základem, který je otevřen dalšímu vývoji v mužskou nebo ženskou formu: jestliže v kritické fázi nepůsobí androgeny (mužské hormony zárodečných žláz), které by podnítily vývoj mužského vnějšího genitálu (penisu), vzniká vnější genitál ženský (vagina). Pokud tedy nepůsobí žádné transmittory, vyvíjejí se genitálie ženské.⁴³

Oakleyová považuje název „pohlaví“ za biologický termín a „gender“ za psychologicko-kulturní.⁴⁴ Kulišťák navazuje a zastává názor, že jestliže jsou předmětem zájmu rozdíly mezi mužskými a ženskými mozky, je na místě užívat biologický pojem, a to pohlavní odlišnosti. Avšak pokud je již mozek spojován s něčím týkajícím se psychiky, je nutné užívat termín gender.⁴⁵

Oakleyová pokračuje tím, že „... role biologie je tu minimální, protože predispozici k výběru ženské nebo mužské genderové identity (pokud vůbec existuje) rozhodujícím a nesmazatelným způsobem přebíjí proces kulturního učení. (...) Na druhé straně jiné vědecké studie dokazují, že biologická diferenciací pohlaví sahá až za gonády a hormony do nižších mozkových struktur, a tudíž až do center ovlivňujících chování.“⁴⁶

Sokol zmiňuje, že děti tráví čas ve společnosti vrstevníků stejného pohlaví. Později, v období dospívání, začínají projevovat zájem o příslušníky opačného pohlaví, mezi kterými si pokoušejí najít vlastního partnera. Ženské druhotné pohlavní znaky (hýždě, prsa, rty) hrají

---

⁴³ Tamt., s. 12.

⁴⁴ OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha : Portál, 2000, s. 121.

⁴⁵ KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*. Praha : Portál, 2003, s. 99.

⁴⁶ OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*, s. 129.

důležitou úlohu během vzájemného seznamování. Je tu totiž jistá spojitost s pohlavními orgány, jež nejsou přes oblečení viditelné.⁴⁷

Upozorňuje na odlišné úlohy ženy a muže v problematice rozmnožování. Ženské období plodnosti je o mnoho kratší než mužské, ženina investice do potomka musí být několikanásobně větší, z čehož vyplývá dlouhotrvající nebezpečí těhotenství, výživy dítěte a jeho výchovy. Připomíná, že zmíněná biologická dispozice může odůvodňovat i jiné rozdíly mezi mužem a ženou, které se projevují ve sféře chování a lidské kultury. Jelikož je případné těhotenství pro ženu riskantní, obvykle více usiluje o zachování svazku a rovněž více sleduje prospěch potomstva. S tím souvisí rozdílný způsob muže a ženy při hledání vhodného protějšku, větší rozvážnost ve vznikajícím vztahu na straně ženy a preference různých vlastností.⁴⁸

4 Mozek a psychologické odlišnosti pohlaví

Karsten uvádí, že „k pohlavně specifické diferenciaci mozkových oblastí dochází mezi 16. a 28. týdnem nitroděložního vývoje. Tehdy původně ženské (nebo pohlavně neutrální) oblasti mozku v hypotalamu, příp. v lymfatickém systému reagují na vylučování mužských pohlavních hormonů (testosteronu nebo estradiolu) zárodečnými žlázami. (...) V hypotalamu a v lymfatickém systému se nacházejí struktury, v nichž se tvoří a ukládá vzpomínka na někdejší hormonální stav individua, která nadále spoluutváří jeho sexuální chování. Byla např. identifikována oblast v předním hypotalamu, intersticiální nukleus, který bývá u mužů výrazně větší než u žen... (...) Nicméně již bylo prokázáno, že muži nevykazují žádnou reakci na jednorázovou injekci estrogenů (ženských pohlavních hormonů), zatímco ženy na takovou injekci reagují produkcí luteinizačních hormonů, které vyvolávají ovulaci.⁴⁹ (...) Předpokládáme též, že tyto jemné anatomické pohlavní rozdíly, které se po narození ještě dále diferencují, se ve specifických mozkových strukturách utvořily v průběhu tisíciletí fylogenetického vývoje...“⁵⁰

Karsten zastává názor, že ženské a mužské mozky nevykazují odlišnosti, jestliže se soustředíme jen na střední intelektuální kapacitu. K podrobným rozdílům ve velikosti a

---

⁴⁷ SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie*. Praha : Portál, 2008, s. 37.

⁴⁸ Tamt., s. 38.

⁴⁹ KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži*, s. 16.

⁵⁰ Tamt., s. 17.

hmotnosti dodává, že je „lze vysvětlit rozdílným jemným anatomickým ustrojením: mužské mozky obsahují více likvoru (cerebrospinalního neboli mozkomíšního moku) a bílé hmoty mozkové, sestávající z dlouhých nervových vláken, která spojují navzájem různé oblasti mozku a slouží rychlému předávání informací. Naproti tomu ženský mozek disponuje větším množstvím šedé hmoty, složené z nervových buněk a dendritů, které spojují sousedící nervové buňky a umožňují ženám rychlé zpracování signálu.“⁵¹ Karsten připomíná mínění některých neurofyziologů a to, že pokud se vyhodnocují testování výkonů podaných jednak ženami a jednak muži, je nezbytné mít na zřeteli i tyto podstatné odlišnosti v jemné anatomii.⁵²

Koukolík tvrdí, že bylo zaznamenáno mnoho odlišností mezi mozky žen a mužů. Na toto téma bylo zpracováno velké množství studií. Vzhledem k tomu, že počet a složení lidských souborů v nich nebyl srovnatelný, a byly tu metodické odlišnosti, výsledky jsou nezdědky sporné a protichůdné. Na větší přesnost modernějších studií mají také vliv modernější technologie.⁵³

Výrazná bývá např. „stranová asymetrie planum temporale, trojúhelníkovité korové plošky... je součástí sluchové kůry... (...) Asymetrie této plochy je u mužů větší než u žen.“⁵⁴

Uvádí, že lidský mozek doznává značných změn, a to především v období od narození dítěte až po konec dospívání. Změny u obou pohlaví probíhají v nestejných zónách a jiným tempem. Koukolík říká, že „v průběhu dospívání se prokazuje větší objem mozku u mužského pohlaví. Zvětšování objemu mozku u mužského pohlaví vrcholí později než u pohlaví ženského.“⁵⁵

Pokračuje tím, že „přestože jsou ženské mozky, vztaženo k velikosti těla, o něco menší než mozky mužské, využívají efektivněji... mozky systémy vláken, které propojují jejich jednotlivé oblasti. Objemově menší mozek tedy může být výkonnější. *Vývoj stavby a funkce mozku ovlivňují pohlavní hormony* nejen v průběhu dospívání, ale i v dětství, pubertě i v rané dospělosti.“⁵⁶ Vztah mezi hladinou cirkulujících pohlavních hormonů a objemem levého dolního čelního závitu, který u naprosté většiny lidí (praváků i leváků, žen i mužů) hostí

---

⁵¹ Tamt., s. 22.

⁵² Tamt., s. 22.

⁵³ KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*. Praha : Galén, 2014, s. 317.

⁵⁴ Tamt., s. 318.

⁵⁵ Tamt.

⁵⁶ Tamt., s. 319.

Brocovu oblast, může rovněž přispět k vysvětlení funkčních rozdílů zpracovávání slovních informací ženami a muži.⁵⁷

Dále Koukolík uvádí, že „nová trojrozměrná metoda zobrazování pohlavních rozdílů mozku uvádí zvětšování levostranných sluchových a řečových oblastí u žen v porovnání s muži, což odpovídá běžně uváděnému lepšímu zpracovávání slovních informací ženami. Naproti tomu u mužů zjistila očekávanou expanzi zrakových a vizuospeciálních korových oblastí, což opět odpovídá běžně uváděnému lepšímu zpracovávání zrakových a prostorových informací muži. Jestliže je při *standardní dominanci hemisfér* (= praváctví, propoziční řeč vázána na levou hemisféru, přibližně 2/3 populace, zbylá třetina jsou ne-praváci a čistí leváci) levá hemisféra dominantní pro řeč a pravá pro zpracovávání prostoru, může tato stranová asymetrie vysvětlovat obvykle lepší zpracovávání slovních informací ženami a obvykle lepší zpracovávání prostorových informací muži.“⁵⁸

Vyskočil uvádí jako hlavní rozdíly endokrinologické, tj. působení hormonů, a neurofyziologické, tj. odlišná stavba a nastavení mozku. Výsledkem je, že podněty přicházející z okolního světa vnímají muži a ženy odlišně, a to jak v okamžiku zaznamenání informací, tak při výsledku jejich zpracování. Vyskočil ale upozorňuje, že dané procesy nemusí nutně platit pro zástupce obou pohlaví bez výjimky a dodává následující údaje: asi 15–20 % mužů se narodí s „ženským“ mozkiem a asi 10 % žen naopak s „mužským“. Neopomíjí ani úlohu výchovy, jíž působením lze ovlivňovat dané dispozice. Proto, hodnotí-li se nějaká osoba, je přesnější hovořit o tíhnutí k jednomu či druhému modu chování, které obvykle v raném věku podporují rodinní příslušníci či další zúčastnění.

Co je však neopominutelné a Vyskočil nezapomíná dodat, že rozdíly po fyzické a duševní stránce s sebou nesou prospěch pro muže i ženy, kteří jsou takoví právě proto, aby se doplňovali. Ani skutečnost, že žena od určité doby musí zastávat úlohu matky, neznamená, že by měla zaujmout podřízené postavení.

Z výše zmíněného vyplývá, že odlišnosti jsou zapříčiněné hlavně rozdílnou anatomii a fyziologií. Od nich se odvíjí nestejná role ženy a muže během jejich soužití.⁵⁹

Jak Kulišťák uvádí, „rutinní neuropatologická vyšetření mozků žen a mužů nevykazují podstatné rozdíly, kromě váhy a velikosti, což bylo statisticky zjištěno již před více než sto

---

⁵⁷ Tamt., s. 319-320.

⁵⁸ Tamt., s. 320.

⁵⁹ VYSKOČIL, František. Rozdíly mezi mužem a ženou. *Vesmír* 85. 2006, 7, 429-431.

lety... Hustota neuronů byla významně vyšší u mužů ($116,5 \pm 30,7$ neuronu/ mm^3) ve srovnání s ženami ($101,2 \pm 25,7$ neuronu/ mm^3 ...).⁶⁰

Zmiňuje dále morfometrickou studii (de Courten-Myers, 1999), jež „naznačila, že mozková kůra žen má více neuropilu, tj. neuronálních a gliálních zásobení v intersticiálním prostoru než kůra mozku mužského.“⁶¹ Tento fakt poukazuje na to, že „rozsáhlejší korový neuropil u žen je dán mnohem bohatším větvením dendritů, a tedy celkově větším množstvím propojení mezi nervovými buňkami.“⁶²

Kulišťák pokračuje ve výčtu tím, že „specifické jádro hypotalamu je více než dvojnásobně větší velikostí a též počtem neuronů u mužů, než u žen... ...corpus callosum, kde některé výzkumy ukazovaly na jeho větší šíři u žen... ...vztah mezi velikostí istmu (zúžení) corpus callosum a lateralitou ruky u mužů... ...levostranné planum temporale (horizontální Sylviova rýha) je větší (delší) u mužů než u žen... (...) Na mikroskopické úrovni Jacobs et al. (1993) zjistili mírně větší dendritické větvení ve Wernickeově oblasti u žen v porovnání s muži a také jeho konzistentní růst pod vlivem vzdělání.“⁶³

Kulišťák tvrdí, že „osoby mužského pohlaví měly větší objem mozku (9 %) a mozečku (8 %; $p < 0,0001$). Po přizpůsobení k velikosti mozku zůstala u mužů větší podkorová jádra putamen a globus pallidus, zatímco nucleus caudatus bylo větší u žen. ...signifikantně rostl objem laterálních komor u mužů (u žen to byl pouze trend) a tento růst byl větší po jedenáctém roce života. S věkem se snížil objem nucleus caudatus a putamen jen u mužů.“⁶⁴

Podle Kulišťáka se bádáním ukázalo, že se normální ženy a muži různí ve velikostech mozku, ale svým IQ odlišní nejsou (platí i pro dívky a chlapce). Uvádí, že „funkční ekvivalence v duševních možnostech obou pohlaví je dosaženo větším množstvím korových neuronů u mužů a recipročním zvýšením objemu neuropilu u žen.“⁶⁵

Kulišťák zmiňuje závěr výzkumu McGloneové (1980), a to, že uspořádání mozku mužů je více nesouměrné. K němu přispěli Willerman et al. (1992), kteří potvrdili, že „větší levá mozková hemisféra předpovídá lepší verbální než neverbální schopnosti u mužů, kdežto

---

⁶⁰ KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*. Praha : Portál, 2003, s. 100.

⁶¹ Tamt.

⁶² Tamt., s. 100-101.

⁶³ Tamt., s. 101.

⁶⁴ Tamt., s. 102.

⁶⁵ Tamt., s. 103.

je-li takový poměr mezi hemisférami u žen, pak mají lepší schopnosti neverbální než verbální.⁶⁶

4.1 Rozdíly v kognitivních procesech

4.1.1 Zrak a orientace v prostoru

Vyskočil se obrací do historie a ukazuje příklad všedního dne mužů – lovců. Jejich prvořadými aktivitami bylo obstarávání potravy a zbavování se protivníků. Když se jim nevěnovali, trávili čas u ohně, popíjeli, povídali si mezi sebou a zároveň nekriticky upozorňovali na svou srdnatost, prováděli údržbu nástrojů a zbraní. Jejich mozek během tohoto klidu nijak výrazně nepracoval.

K tomu, aby muži zvládli obstarat vhodnou potravu, byla nezbytná orientace na dálku.⁶⁷ Vyskočil upřesňuje: „Tomu fyziologicky odpovídá ‚tunelové vidění‘ s menší schopností periferního vidění. Zato ale mají muži lépe vyvinutá centra v pravém frontálním laloku předního mozku (telencefalu) pro prostorovou orientaci.“⁶⁸ To vysvětluje, proč i nyní muži spíše dosáhnou odlehlého cíle (např. v krajině), než aby našli libovolnou věc ve svém prostoru, často i poměrně malém (např. skříň, zásuvka). Kromě dobrého prostorového vidění a odhadu vzdálenosti existují ještě další „selektivní výhody“, jež náleží mužům: mohutnější postava a silnější, méně citlivá kůže. Nelze opomenout ani mužský mozek, jehož charakterizují úseky s velkou aktivitou, řeší-li běžné stresové události, a naopak úseky s malou aktivitou ve chvílích oddechu.

Co se týká žen, konstatuje, že oproti mužům, byly jejich ruce a mozek aktivní téměř bez ustání. Byly nuceny vykonávat a zvládat více činností současně: obstarávání potravy, sledování okolí, udržování ohně, komunikace s jinými ženami, péče o děti, ruční práce či déle trávající příprava pokrmů. Výše zmíněné shrnuje takto: „Ženy tedy neustále přijímají informace a základní rys jejich orientace je na blízko a na detaily. Ženy mají široké periferní vidění a lepší barevné spektrum, což je dáno lepším překrýváním frekvenčních spekter čípků, kódovaných geny v chromozomech X, které, jak známo, mají ženy dva, oproti jednomu

---

⁶⁶ Tamt.

⁶⁷ VYSKOČIL, František. Rozdíly mezi mužem a ženou.

⁶⁸ Tamt.

„neduživému“ mužskému Y.“⁶⁹ Nedělá jim potíž vyhledat nepatrnou věc v prostředí kolem sebe a jsou schopny pojmenovat více odstínů barev. Vzhledem k mužům jejich schopnost orientovat se ve volném prostoru či na mapě bývá o něco méně kvalitní.⁷⁰

Podobně se k této problematice vyjadřuje Lippa. Muži vykazují výborné výsledky zejména v prostorových úlohách, ve kterých mají přeměňovat trojdimenzionální objekty, navigovat v trojrozměrné dimenzi a také si velmi dobře vedou v úkolech zaměřených na zasahování nestálých objektů v prostoru. Ženy jsou velice úspěšné v prostorových úlohách, ve kterých mají zachycovat orientační body v terénu nebo zapamatovat si, jaká přesná místa zaujímají jednotlivé objekty v soustavách.⁷¹

Lippa uvádí, že badatelé odhalili mozkové struktury, jež mají spojitost s odlišnostmi mužů a žen v prostorových schopnostech. Výzkumem ze současné doby vyšlo najevo, že některé z prostorových schopností jsou uloženy v jedné z mozkových částí – v hipokampu. Je to společné jak lidem, tak zvířatům.⁷²

Lze konstatovat, že prostorové schopnosti u lidí jsou závislé na úrovni pohlavních hormonů.⁷³

Z uvedeného vyplývá, že prostorové schopnosti u obou pohlaví odpovídají tomu, jak byly jejich mozky po dlouhotrvající dobu utvářeny způsobem života, tak i vzájemnému poměru příslušných pohlavních hormonů.

4.1.2 Sluch

Vyskočil hodnotí obě pohlaví takto: „Ženy lépe slyší vysoké frekvence zvuku (pláč dětí) a rozumějí emocionálnímu podtextu lidských zvuků (...), muži zase zvuk lépe zaměřují a konstruuji si v mozku trojrozměrné mapy, umožněné zvláštní sortou neuronů v hipokampu, sídlu paměti vypovídací (deklarativní).“⁷⁴ Pozastavuje se nad tím, že ženy zvládají v jedné chvíli mluvit a poslouchat, což jim umožňuje účinnější spolupráce obou hemisfér a řečových a sluchových zón. Obvykle si dobře poradí se simultánní konverzací, při které však muži

---

⁶⁹ Tamt.

⁷⁰ Tamt.

⁷¹ LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. Praha : Academia, 2009, s. 205.

⁷² Tamt., s. 207.

⁷³ Tamt., s. 208.

⁷⁴ VYSKOČIL, František. Rozdíly mezi mužem a ženou.

pocitují nesnáze. Mužskému vnímání je na škodu, ozývá-li se v uzavřeném prostoru kromě hovoru ještě jiný rámus.

Podle Vyskočila příroda založila mužský mozek tak, aby zaregistroval zvuky související s pohybem. To znamená, že muž dokáže ihned procitnout ze spánku, pokud zaznívá v jeho okolí neobvyklý zvuk, např. nárazy větvičky na okno. Jde o projev připravenosti čelit případnému útoku.⁷⁵ Podobně reagují ženy v souvislosti s novorozencem.

4.1.3 Hmat a dotyk

Vyskočil nejprve předesílá, že „kůže je tělesným orgánem s největší plochou (2 m²) s miliony receptorů bolesti, chladu, doteku a tlaku. I zde jsou rozdíly. Již od narození jsou dívky výrazně citlivější a v dospělosti mají ženy ve srovnání s muži kůži nejméně desetkrát citlivější k dotekům a tlaku. Ženská kůže je tenčí než mužská; navíc je pod ní pravidelně přítomná tuková vrstva, která v zimě zahřívá. Hormon podněcující potřebu doteků a uvádějící do pohotovosti receptory doteku je oxytocin z hypotalamu a zadní hypofýzy, který jinak zvyšuje stahy hladké svaloviny (...)“⁷⁶ Ženské dotykové receptory jsou tedy mnohem vnímavější než mužské, a proto jsou pro ně takové úkony jako partnerské objímání a hlazení velmi důležité.

Vyskočil nabízí i výsledky testování: v rozhovoru žen západních kultur se vyskytuje čtyřikrát až šestkrát více oboustranné dotknutí než v obdobné situaci u mužů. Avšak dodává, že doléhá-li právě na muže nějaký stres, o doteky nestojí. Dále vyplynulo, že polovina zúčastněných žen dala impuls k dotyku s partnerem nikoliv se sexuálním záměrem, ale pro fyzickou blízkost.

Dodává, že mužská kůže na zádech má čtyřnásobnou sílu oproti kůži na břiše proto, aby poskytovala účinnou ochranu při napadení ze zadní strany. Jejich práh bolesti se nalézá níže, ale jestliže věnují plnou pozornost provedení nějakého fyzického či sportovního úkonu, nemusí ani zaznamenat tělesnou újmu.

Má za to, že i u lidí je brzké dotýkání životně důležité. Děti, které v tomto ohledu strádaly, postihují deprese a nemoci. Naopak ty s dostatkem matčiny doteků v počátečních měsících života lépe čelí běžným zdravotním potížím. Opakované objímání prospívá i ženám

---

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

s neurózou nebo depresí. Vyskočil zastává názor, že pokud děti nalézají u svých blízkých tolik jemného dotýkání, kolik potřebují, mají vysokou šanci stát se zdravými dospělými osobami.⁷⁷

4.1.4 Čich a chuť

Vyskočil konstatuje, že ženy se, ve srovnání s muži, vyznačují dokonalejší schopností vnímat čichem a chutí. K rozlišování chutí v lidském organismu slouží chuťové receptory, kterých bývá až deset tisíc. Člověk je díky nim schopen rozpoznat čtyři základní chutě: prostřednictvím receptorů na špičce jazyka to, co je sladké a slané, kyselou chuť odhalíme přes receptory na stranách jazyka a hořká se rozeznává přes jeho zadní část. Z uvedených chutí muži nejjistěji rozlišují sladkou a hořkou. Ženy jsou schopny ještě rozlišovat podtypy „sladké“, tj. sladkou a cukrovou. V každodenním životě to mělo své uplatnění, zejména při obstarávání potravy pro děti. Především bylo nezbytné, aby matka správně odhadla požitelnost a zralost plodů. Čich, přesněji vomeronazální orgán, hraje zásadní roli i tehdy, jsou-li žena a muž k sobě sexuálně přitahováni.

Ohledně ženského mozku ještě dodává jednu důležitou zajímavost, a to, že když se líbí s partnerem, tak její mozek je schopný za pár vteřin prostřednictvím čichu a chuti zjistit genetické různosti a kapacitu imunitního systému muže, coby případného otce dětí.⁷⁸

4.1.5 Učení a paměť

Koukolík představuje několik možných druhů testování:

- Testování prostorových rotací pokládaných za zkoušku prostorové pracovní paměti. Jedinci absolvující tento test určují, zda jsou viděné předměty shodné či odlišné, nastane-li jejich prostorová rotace.

Koukolík odhalil, že „u mužů byla zjištěna významně větší povrchová plocha levého i pravého temenního laloku, jakož i obou temenních laloků společně. U žen byl zjištěn významně vyšší poměr objemu šedé hmoty k bílé hmotě v levém temenním laloku. U žen

---

⁷⁷ Tamt.

⁷⁸ Tamt.

však prostorová rotace aktivuje rovněž pravostrannou čelní kůru, zvláště pravostranný dolní čelní závit, tato aktivita se u mužů neobjevuje.⁷⁹

Vysvětluje to tak, že „rozdíl se vykládá odlišnou poznávací strategií: u žen může jít o niternou verbalizaci, případně vědomé vybavování. Aktivita jejich mozku se považuje za možný projev ‚sériového zpracování informací‘ na rozdíl od možného celostního neboli ‚gestaltistického‘ zpracování u mužů.“⁸⁰ Dodává, že muži zaznamenávali vyšší úspěšnost ve zkouškách prostorové rotace, ať náleželi k jakékoliv kultuře. Zjištěné závěry tímto působením nejspíše nemohly být ovlivněny.

- Testování navigace. Předmětem zkoušky je jednak navigace na mapě, jednak ve virtuálním prostředí a též v reálném světě. Lepší výkon opět podávali muži, konkrétně byli přesnější a rychlejší.

Koukolík připouští, že „se podílejí rozdíly mezi egocentrickou (ve vztahu k sobě) a allocentrickou (ve vztahu k obecným souřadnicím) navigací. V prvním případě se subjekt orientuje ve vztahu k místním milníkům (například jsem vpravo, vlevo od), v případě druhém se užívá absolutní poloha obecných souřadnic (například sever-jih). Ženy navigují egocentricky, muži allocentricky.“⁸¹

Podotýká, že „jestliže navigační experiment probíhá v jediné místnosti s obvyklým vnitřním vybavením a absolutní milníky (sever-jih) nejsou k dispozici, je výkon žen a mužů stejný.“⁸²

Pokud se obdobnému pokusu ženy a muži podrobí ve volném venkovním prostoru, tak muži podají kvalitnější výkon: oproti ženám totiž prokazují mnohem lepší schopnost nalézt počáteční bod, od něhož se vzdálili a který byl po odchodu schován.

- Testování slovní paměti.

Od začátku tohoto pokusu byly naopak ženy lepší než muži. Podíl na jeho výsledku měl druh předloženého testu.

Prvními byly testy slovní plynulosti, jež se pokládají za zkoušku slovníkové a sémantické paměti. Ověřování jednotlivci mají ve vyhrazeném času říci co možná

---

⁷⁹ KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*, s. 322.

⁸⁰ Tamt.

⁸¹ Tamt.

⁸² Tamt., s. 323.

nejvíce slov s vybraným začínajícím písmenem nebo slov, která náleží do určité sémantické kategorie (např. ovoce, zelenina, živočichové).

Další test, který používá seznam slov, je pokládán za zkoušku vybavování z epizodické paměti. Při tomto pokusu se nejprve ověřované osoby seznámí s daným soupisem slov. Za nějakou dobu jsou vyzvány, aby si na maximum z nich vzpomněly.

Koukolík uvádí, že „výkon žen je v obou typech testování lepší než výkon mužů, a to jak v tvorbě slov začínajících nějakým písmenem, tak při jejich vybavování z paměti poté, kdy vyslechly slovní seznam. Lepší výkon žen v těchto testech je patrný již u pětiletých dětí, před nástupem puberty, v dospělosti i ve stáří. Je tedy nepravděpodobné, že by se na něm podílela hladina pohlavních hormonů. Pokles verbální paměti ve vyšších věkových skupinách pronásleduje muže dříve než ženy.“⁸³

Koukolík navazuje tím, že „také vybavování informací z *autobiografické paměti* je u žen přesnější než u mužů, vybavují si ranější vzpomínky než muži a vybavují si rychleji, události svého života umísťují v čase přesněji.“⁸⁴ Rozdíly vůči mužskému pohlaví jsou patrné již u tříletých holčiček.⁸⁵ Některé studie rozdíl přičítají emotivitě: ženy více než muži užívají emoční pojmy, významně víc než muži si v porovnání s emočně neutrálními vybavují emočně zabarvené vzpomínky. Ženy si však lépe než muži vybavují i autobiografické vzpomínky, které emočně zabarvené nejsou.“⁸⁶

Koukolík se domnívá, že „to je výsledek *odlišné strategie* v průběhu ukládání informací do paměti neboli v průběhu kódování a konsolidace zkušenosti. Ženy uvažují o emočních zkušenostech déle než muži a déle o nich hovoří. Matky debatují o negativních životních událostech s dcerami déle a podrobněji než se syny. Lze předpokládat, že ‚propracovávání‘ paměťových záznamů je u žen důslednější než u mužů. Rovněž je možné, že ženy si lépe než muži vybavují.“⁸⁷

Koukolík taktéž připouští, že „je *lepší funkce epizodické paměti* u žen. Ženy lépe než muži znovupoznávají... vůně a pachy, jestliže jde o známé vůně a pachy. Většina studií se

---

⁸³ Tamt.

⁸⁴ Tamt.

⁸⁵ Tamt., s. 323-324.

⁸⁶ Tamt., s. 324.

⁸⁷ Tamt.

shoduje v názoru, že ženy lépe než muži známé vůně a pachy rozpoznávají, určují a rozlišují. (...) Ženy lépe rozpoznávají tváře, obrázky i předměty...⁸⁸

Koukolík uvádí, že „kognitivní důsledky akutního stresu ovlivňují muže méně než ženy... Akutní stres paměťový výkon mužů zvyšuje. Výjimkou je *posttraumatická stresová porucha* často považovaná za krajní podobu paměťového záznamu způsobená mimořádně stresujícím podnětem. Ženy jsou vnímavější. Stresový hormon kortizol ovlivňuje ženský mozek jinak než mozek mužský.“⁸⁹

Říká, že „emočně nabitě obrázky si lidé vybavují lépe než obrázky emočně neutrální. U mužů má k tomuto jevu vztah míra aktivity pravé amygdaly, naproti tomu u žen míra aktivity amygdaly levé. V emočně nabuzujících obrázcích lze rozlišovat ‚centrální‘ informaci (jádro sdělení) od ‚periferní‘ informaci.“⁹⁰ Experimenty dokládají vztah aktivity pravé amygdaly, tedy pravé hemisféry, mužů k lepší paměti pro ‚centrální‘ informaci emočně nabuzujících zrakových scén, zatímco aktivita levé amygdaly / hemisféry žen vylepšuje zapamatování podrobností.“⁹¹

Porovnáme-li Vyskočilovy a Koukolíkovy poznatky shodně zaměřené na orientaci žen a mužů v prostoru, jsou výsledky totožné.

4.1.6 Jiné kognitivní funkce

Podle Kulišťáka „výzkum... odhalil vyšší kladný vztah mezi metabolismem glukózy v obou temporálních lalocích a matematickým uvažováním u mužů; u žen zatím žádná taková oblast v mozku zjištěna nebyla...“⁹²

Co se týká zkoumání řečové funkce, lze jejich výsledky označit za velice neshodné. Kulišťák zmiňuje „výhodu žen v některých verbálních schopnostech ve věku kolem 11 let a dále se zvětšující během studia střední školy. (...) Zajímavý je jejich kvalitativní rozbor... skladebně muži produkovali mnohem složitější vyjádření, ale neúplnější byli v úloze popisu

---

⁸⁸ Tamt.

⁸⁹ Tamt.

⁹⁰ Tamt.

⁹¹ Tamt., s. 325.

⁹² KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*, s. 105.

nějaké činnosti; ženy měly více vět na dvou nejjednodušších větných úrovních a v sémantickém hodnocení měly významně více oprav než muži.⁹³

Kulišťák uvádí, že v jiném testování, v testech funkcí frontálního laloku, pozoroval Boone osoby mezi 45 a 83 lety a dospěl ke zjištění, že „ženy měly v testu třídění karet (WCST) vyšší hrubá skóre (tedy lepší výkon, ale i větší množství chyb) téměř ve všech sledovaných hodnotách, tj. celkovém počtu chyb, správně definovaných kategoriích...“⁹⁴ Dodává, že u testování slovní plynulosti, že „ženy předčí muže ve výkonu, přinejmenším na vyšší úrovni vzdělání...“⁹⁵

Kulišťák tvrdí, že je potvrzená rozvinutější schopnost žen v oblasti neverbální komunikace. Konstatuje, že estrogen, který se v ženském těle vyskytuje hojněji než v mužském, působí na míru dopaminu, jenž se uvolňuje do striata. Uvádí, že jeho výraznější vylučování „ve spojení s odměnou mohlo vést k silnějším reprezentacím vztahů predikovaná událost – predikovaná odměna...“⁹⁶ Ty směřují k „ženské intuici“. Dodává, že z výzkumu též vyplynulo, že „hladina estrogenu u žen korelovala s rychlostí výkonu v úloze sekvenčního učení.“⁹⁷

Vztah „gender-mozek“ versus „sex-mozek“ je jím sumarizován následovně: „Vývoj mozku podmíněný pohlavím zřejmě probíhá odlišně již od samého početí; zatím to však dokládají jen ojedinělé důkazy morfologické a morfometrické týkající se větší korové denzity nervových buněk u mužů, a naopak většího množství neuropilu, podpůrné nervové tkáně, u žen umožňující bohatší větvení dendritů a tím častější spoje mezi buňkami. Zřejmě na tom mají zásluhu pohlavní hormony od počátku ovlivňující proliferaci a migraci neuronů.

Později jsou opětovně popisovány rozdíly nejen ve strukturách mozku (např. corpus callosum), ale hlavně v jeho funkcích, např. výhoda mužů v prostorové orientaci (hypotéza fylogenetická), ženského ‚šestého smyslu‘ (intuice) a snad i verbální výkonnosti.

Existují také rozdíly v příslušnosti k pohlaví, předurčující dříve nebo později k onemocnění některou chorobou CNS (větší prevalence Alzheimerovy nemoci u žen), a rozdíly při

---

⁹³ Tamt.

⁹⁴ Tamt.

⁹⁵ Tamt.

⁹⁶ Tamt., s. 106.

⁹⁷ Tamt.

rehabilitaci po úrazech hlavy a mozku (možná výhoda žen z odlišně rozmístěných funkcí mozku).⁹⁸

4.2 Rozdíly v emotivních procesech

Jak uvádí Koukolík, muži a ženy vykazují rozdíly v emoční odpovědi. Pokud se jedná o vyjadřování emocí, jsou ženy expresivnější než muži. Neuronální mapy emočního zatížení pozorované jak v mozcích žen, tak v mozcích mužů, měly odlišnou podobu.⁹⁹ Tvrdí, že „metaanalýza 65 studií, které užily funkční metody, dokládá zvýšenou míru emoční odpovědi žen v dolní přední části gyrus cinguli, v thalamu a ve středním mozku.¹⁰⁰ U mužů byla v porovnání se ženami zjištěna vyšší aktivace dolní čelní kůry.“¹⁰¹

Jestliže se vyskytnou odlišnosti v emoční odpovědi žen a mužů, může být odůvodněním schopnost usměřňovat emoce. Prostředkem je rozum (míněno hovorově), náhled (z psychologického hlediska) nebo také řídicí funkce čelních laloků mozku (z pohledu neurovědčů).

Koukolík charakterizuje empatii jako sdílenou mezilidskou zkušenost, jež má tyto součásti: afektivní nabuzení, chápání emocí a emoční regulace. Upřesňuje, že „empatie je projevem činnosti vzájemně obousměrně propojené neuronální sítě tvořené kůrou vnitřní prefrontální, očníkovou a přední cingulární, spolu s kůrou rýhy mezi horním a středním spánkovým závitem, jakož i kůrou insuly, dále amygdalou a regulačními systémy autonomní a neuroendokrinní odpovědi, za které odpovídá hypothalamus.“¹⁰²

Podle Koukolíka při porovnávání empatie ve více než jedné dimenzi vychází příznivější poměr u žen. Důvod je v tom, že „rozdíl odpovídá rozdílu objemu jedné části dolního čelního závitu a dolní části temenního laloku mozku. Vyšší skóre empatie odpovídá většímu objemu zmíněné části dolního čelního závitu jak u žen, tak u mužů. V těchto

---

⁹⁸ Tamt., s. 108.

⁹⁹ KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*, s. 325.

¹⁰⁰ Tamt., s. 325-326.

¹⁰¹ Tamt., s. 326.

¹⁰² Tamt.

korových oblastech jsou uzly sítě *zrcadlových neuronů*... Je tedy pravděpodobné, že stavba a funkce této sítě koreluje se schopností empatizace.¹⁰³

Zcela specifická je v motivaci chování žen reakce na bolest. Nakonečný to dokládá příkladem, kdy „zajímavá je jedna z funkcí hormonu oxytocinu, vylučovaného hypofýzou ve zvýšené míře v období porodu u žen a který působí na stahování děložního svalstva a snad i na zapominání porodních bolestí, aby byl zachován zájem o další mateřství.“¹⁰⁴

V souvislosti s tím, podle Koukolíka ženy, oproti mužům, mnohem více trpí bolestí, jež má souvislost s chorobou kloubů, kostí a svalů. Konkrétně vypočítává:

- „*Temporomandibulární poruchy* postihují asi 10 % populace, projevují se bolestí v oblasti kloubu připojícího dolní čelist k lebce nebo ve žvýkacích svalech, a to při prohmatávání nebo kousání. Pomoc vyhledává 2-5krát víc žen než mužů.
- *Fibromyalgický, také chronický únavový syndrom*, projevující se bolestmi svalů, unavitelností, poruchami paměti a dalšími příznaky, postihuje asi 2-3 % populace, 80 % pacientů jsou ženy. Onemocnění obvykle začíná nebo se zhoršuje s menopauzou.
- *Revmatoidní artritida*, chronické onemocnění projevující se charakteristickými deformitami kloubů, je onemocnění asi 0,5-1 % dospělé populace, ženy jsou postiženy 2-4krát častěji než muži.
- *Tenzní bolest hlavy* postihuje ženy asi 1,5krát častěji než muže, *migréna* 2-3krát častěji.

Všechna tato onemocnění mají vztah k hladině pohlavních hormonů, není však přesněji jasné jaký.

Sčítání bolestivých podnětů v čase a prostoru probíhá u žen rychleji než u mužů. Ženy mohou prožívat bolest po invazivních zákrocích víc než muži, jisté to však není. Ženy jsou rovněž citlivější vůči experimentálně navozené bolesti.

Aktivace funkčních mozkových systémů odpovídající bolesti je mezi ženami a muži odlišná. Osm studií cílených v tomto směru využilo různé druhy funkčních zobrazovacích metod. Výsledky jsou zřejmě ovlivněny užitou metodou a experimentálním modelem. Nejčastějším

---

¹⁰³ Tamt.

¹⁰⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha : Academia, 1997, s. 189.

společným jmenovatelem je vyšší aktivace insulární kůry v mozku žen než v mozku mužů.¹⁰⁵

Nakonečný uvádí, že zásadní poznatky o vyjadřování emocí uveřejnil v roce 1949 Coleman. Dospěl k nim svými bádáním a konstatoval, že „mezi oběma pohlavími nejsou velké rozdíly v expresi a v identifikaci emocí, ačkoli ženy jsou v tomto ohledu mírně úspěšnější než muži, spolehlivěji identifikují emoční výrazy druhých osob.“¹⁰⁶

Podle Nakonečného se vzorce emocionálního chování vztahují k výrazu emocí. Co se týká agresivity u chlapců a dívek, je zcela zjevné, že je vyšší u chlapců. Ta má jistou spojitost s odlišným výchovným vedením. Významným prvkem je tu vliv temperamentu.¹⁰⁷

Zjevné rozdíly jsou pozorovány v mužském a ženském sexuálním citění. Nakonečný o nich tvrdí, že „nejsou primárně funkcí anatomických rozdílů, ale důsledkem rozdílů v psychosexuální konstituci obou pohlaví. Základy této konstituce se vytvářejí již v nitroděložním období vývoje, kdy se na začátku třetího měsíce stáří zárodku vytvářejí v jeho hypothalamu ‚erotizační centra‘ mužského nebo ženského druhu. Předpokládá se, že tento jev může být základem vrozené homosexuality...¹⁰⁸ U žen je to způsobováno ‚androgenizováním‘ (příjmem androgenů, např. při určitém druhu léčby) v kritickém období těhotenství, které vede k vytvoření ‚mužského hypothalamu‘ s následnou inverzní sexuální apetencí.¹⁰⁹

Sexuální citění, jak už bylo poznamenáno, dále dotváří způsob výchovy, v němž se uplatňuje i příslušnost k určité kultuře, resp. subkultuře, a první sexuální zkušenosti. Charakteristickou determinací je **postoj k sexu**, který, jak bylo zjištěno výzkumy (H. Malewska, 1967, a další), může ovlivnit např. rigorózní religiozita (přísně katolicky smýšlející ženy např. prožívají sexuální laskání a soulož jinak než ženy bez náboženského vyznání). Vývojem se z vrozených základů a ... přitažlivosti druhého pohlaví vyvíjí **individuální psychosexuální konstituce**, která se stává osobnostním činitelem sexuálního citění, ale také určité úrovně psychosexuální zralosti... Navenek se psychosexuální konstituce projevuje zejména preferencí určitých sexuálních objektů a způsobů sexuálního chování.¹¹⁰

---

¹⁰⁵ KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*, s. 327.

¹⁰⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Lidské emoce*. Praha : Academia, 2000, s. 143.

¹⁰⁷ Tamt., s. 150.

¹⁰⁸ Tamt., s. 286.

¹⁰⁹ Tamt., s. 286-287.

¹¹⁰ Tamt., s. 287.

Nakonečný uvádí, že „sexuální impulzivita žen má spíše povahu receptivní, mužů spíše penetrativní.“¹¹¹

Podle Nakonečného jsou odlišnosti v sexuálních pocitech mužů a žen nepochybné a mají spojitost i „s rozdíly v sexuální stimulaci... a dále v jejím prožívání.“¹¹² Žena přikládá velkou důležitost dotykům. Jednou ze zásadních rozdílů v sexuálním citění je také ta, že mužské vymezování sexu a erotiky je, oproti ženskému, méně náročné. Nakonečný dodává, že „odlišení citů sexuálních a erotických, jak je zdůrazňoval sexuolog Hynie (1960) a další, je zcela oprávněné.“¹¹³

Nakonečný tvrdí, že k ženství se vztahuje „pocit oddanosti a pohotovost k obětavosti, nejvýraznějším druhem lásky je **mateřská láska**, jejímž biologickým účelem je vytvořit pevné pouto mezi matkou a jejím dítětem. Vrozeně je to zajištěno hormonem prolaktinem, který se v době kojení ve zvýšené míře vylučuje do krve žen-matek. (...) Dalším biologickým činitelem mateřské lásky u člověka je instinktivní podnětové schéma dítěte, charakteristické znaky tělíčka a tvářičky dítěte raného věku, které vyvolávají pocity přichylnosti, něžnosti a tendenci k opatrování a ochraňování.“¹¹⁴ K tomu, aby žena mohla vykonávat úlohu matky, disponuje jistými sklony, se kterými přichází na svět. Ty je možné poznávat již v dětství během hraní si a působením výchovy ještě dochází k jejich posilování. Ženu můžeme označit za matku od okamžiku, kdy zapojuje do svých her panenky.¹¹⁵ Jako matku je ji možné vnímat, kdykoli vyjadřuje city jak svým, tak cizím dětem, avšak též milovanému partnerovi, kterému se mnohokrát věnuje až s mateřskou něžností.¹¹⁶

Pokud se ženy nestanou matkami a není to projev jejich vůle, lze u nich pozorovat snahu o jakousi náhradu tohoto poměru. Důsledkem leckdy bývá, že sociální chování se zdeformuje. Nakonečný dodává, že „ontogeneticky se v mateřské lásce projevuje celá osobnost ženy-matky, její psychická konstituce, sociální podmínky života atd.“¹¹⁷

Nakonečný přičítá ženám, že mnohdy prolínají erotiku a lásku, u mužů k tomu nedochází.¹¹⁸

---

¹¹¹ Tamt., s. 288.

¹¹² Tamt.

¹¹³ Tamt.

¹¹⁴ Tamt., s. 311.

¹¹⁵ Tamt.

¹¹⁶ Tamt., s. 311-312.

¹¹⁷ Tamt., s. 312.

¹¹⁸ Tamt.

Lidská láska souvisí se žárlivostí. Lidská žárlivost je vyvolávána komplikovanějšími pohnutkami. Ty plynou „ze společenské stránky lidského života, ale také z projekce vlastních sklonů k nevěře. Kromě toho vystupuje u mužů i u žen. Motivem mužské žárlivosti mohou být majetnické, resp. mocenské sklony (náležen, ovládní ženy), obavy ze zesměšnění a ztráty prestiže („paroháč“), komplex mužské méněcennosti a další.“¹¹⁹ O sexuální žárlivosti u člověka Nakonečný tvrdí, že se projevuje u příslušníků obou pohlaví a doprovází ji spletitější motivační spojitosti.¹²⁰

4.3 Rozdíly v chování

Jak uvádí Koukolík, není možné určit centrum agrese. Tvrdí, že „neuronální síť, ze které lze spustit anebo utlumit agresi, je v řadě míst obou hemisfér, mezimozku i mozkového kmene.“¹²¹ Agrese je prostředek, jak se vypořádat s mnoha adaptivními záležitostmi, k nimž náleží: „získávání a ochrana zdrojů, ustavení reputace, potrestání rivalů, snížení pravděpodobnosti, že spojenec odpadne, likvidace potomka snižujícího míru zdatnosti a získávání nových pohlavních partnerů.“¹²²

Říká, že lze pozorovat odlišnou fyzickou útočnost u obou pohlaví už v raném dětském věku. Útočnost je nejintenzivnější v období mladé dospělosti, kdy i reprodukční soutěž kulminuje. U mužů je agresivita vyšší než u žen. Pro mužské pohlaví platí, že je více útočné fyzicky než slovně. Koukolík tvrdí, že „mediátory útočnějšího chování mužů, například vyšší ochota riskovat a nižší míra strachu z poranění, se přičítají jak evolučně podmíněným dispozicím, tak sociálním rolím.“¹²³ Na agresivitu u žen má zeslabující účinek větší strach či tíseň.

Jak Koukolík uvádí, je napadání u heterosexuálních partnerů objasňováno jinými evolučními a sociálními zákonitostmi. Patří mezi ně např. nesouladné zájmy žen a mužů, jejichž záměrem je pozdější zplození potomka, odlišné genderové úlohy a různosti zapříčiněné kulturou. Ve společnostech západního typu je úroveň zmíněného druhu partnerské agrese shodná. Ženy a muži totiž, coby partneři, nevykazují z hlediska agresivity rozdíly. Co

---

¹¹⁹ Tamt., s. 315.

¹²⁰ Tamt.

¹²¹ KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*. S. 327.

¹²² Tamt., s. 328.

¹²³ Tamt.

se týká hněvivosti (myšleno jako vlastnosti osobnosti), nejsou též pozorované žádné mezipohlavní rozdíly.

Tvrdí, že „je nutné odlišovat obrannou neboli *defenzivní* agresi od agrese *predátorské*. Oba typy agrese jsou vývojově staré. Mají vztah k nejzákladnějším neuropsychologickým savčím funkčním systémům. Vliv kultury a pohlavní výběr coby evoluční vliv se vzájemně doplňují. Pro kulturní vliv svědčí například tlumení agresivity v průběhu dětství.¹²⁴ Pro složitou souhru evolučních a kulturních vlivů svědčí možnost, že muži ve vrcholném reprodukčním období soupeří s druhými muži o přístup k ženám, nicméně v pozdějších věkových obdobích mohou se svými soupeři spolupracovat.¹²⁵ Ženy naproti tomu soupeří s jinými ženami o mužskou podporu trvale. Smyslem ženské agrese tedy může být odstranění soupeřek, smyslem mužské agrese může být potřeba dominance.“¹²⁶

Motivem sociálního chování může být tudíž i agresivita. Podle Nakonečného se rozeznávají dva druhy agrese: „1. ‚vzteklá‘, která se projevuje útočením s intencí poškodit nebo i zničit předmět útočení a 2. instrumentální, která není provázena vztekem a je jí implicitní intence hrozby.“¹²⁷ Pokud jde o vzteklou agresi, jedná se o odpověď na vzniklou frustraci. Ta je v člověku přítomná už při narození a má tedy pudový základ. Druhá podoba agrese – instrumentální, je naučená. Nakonečný vypočítává tyto modely agresivního chování:

- „model založený na poznatcích z psychologie učení: agresivnímu chování se člověk učí již od dětství, může být zpevňováno požadavky rodičů a odměňováním agresivního chování, přičemž se také uplatňují vzory v sociálním okolí (učení na základě imitace);
- model frustrace-agrese (J. Dollard a spol., 1939): agresivní chování je vyvoláváno citovými deprivacemi v raném dětství (pohotovost k agresi) a aktuálně pak situacemi frustrace;¹²⁸
- pudový model (S. Freud, 1920, K. Lorenz, 1963): agresivní chování i u člověka vychází z vrozeného pudu k agresi, který je aktivován určitými podnětovými schémata (např. schématem nepřítele).“¹²⁹

---

¹²⁴ Tamt.

¹²⁵ Tamt., s. 328-329.

¹²⁶ Tamt., s. 329.

¹²⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*, s. 121.

¹²⁸ Tamt.

¹²⁹ Tamt., s. 122.

V běžném životě lze u mužů pozorovat větší sklon k riskování, např. při řízení automobilu.

Vyskočil vidí rozdíl „v podvědomém vnímání a dešifrování sociálního chování jiných osob. Žena dobrou spoluprací obou hemisfér snadno odhalí ve skupině lidí, kdo ke komu patří a kteří lidé se nesnášejí. Muž si raději sedá ke stěně, hledá podvědomě nepřátele a hledá si otvor pro únik. Ženy lépe čtou řeč těla..., a proto snadno prokouknou lhaní mužů v přímém kontaktu. Muž často lež (ženy) nerozpozná, nemá dostatečnou psychickou citlivost.“¹³⁰ Z toho vyplývá, že muži jsou v této oblasti o něco hůře vybavení než ženy.

Jak Nakonečný uvádí, „u člověka ovlivňují **kulturní normy** především vzorce instrumentálního chování a uplatňují se také jako morální regulátory jeho chování, když jako morální zábrany blokují některé, např. sexuální a agresivní tendence. Ale objevují se také kulturně specifické motivace, které vyjadřují historicky a společensko-ekonomicky podmíněné způsoby jeho života v rámci určitého kulturního prostředí. Takové motivace se utvářejí již v raném dětství v průběhu tzv. socializace...“¹³¹

Aktivně tu působí společnost a její instituce, jako je manželství, které je výsledkem velmi komplikovaných kulturních podnětů. Podle Nakonečného „se v rámci takových společenských institucí pak uplatňují – opět kulturně založené – nové druhy motivů, např. feministické boje za rovnoprávnost.“¹³² Dále uvádí, že „kulturní hodnoty, s nimiž se lidé nutně konfrontují, tak biogenní tendence obsahově obohacují a transformují ve specifické vztahy s vymezenými rolemi. Příkladem je různé pojetí postavení manželky v různých kulturách, její různá práva a povinnosti a s tím spojené specifické emoce a motivy jako reakce na její manželskou situaci, resp. roli.“¹³³

Nakonečný říká, že studium ženského a mužského chování se bezprostředně dotýká sexuálního chování. Pokračuje tím, že „... u člověka... je sexuální chování řízeno vývojově vyššími psychickými funkcemi...“¹³⁴

Otcovské chování není regulováno hormonálně. Muži mají jiný styl rodičovství. Vyplývá ze silné potřeby ochrany potomků.¹³⁵

---

¹³⁰ VYSKOČIL, František. Rozdíly mezi mužem a ženou.

¹³¹ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha : Academia, 1997, s. 66.

¹³² Tamt., s. 67.

¹³³ Tamt., s. 68.

¹³⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*, s. 193.

Nakonečný upozorňuje, že zjistí-li se u muže vyšší počet mužských pohlavních hormonů, nemusí to nutně svědčit o jeho lepší sexuální výkonnosti a velké plodnosti. U žen je pozorován ještě méně výrazný vzájemný vztah pohlavních hormonů a sexuálního chování.

Tvrdí, že „sex se může stát nejen cílem, ale i prostředkem k dosahování nesexuálních cílů...“¹³⁶ Pokračuje tím, že „... úporná honba za ženami může být pokusem o kompenzaci pocitů méněcennosti.“¹³⁷ Doplnuje, že „**faktory pohlavní přitažlivosti** jsou však širší, není to jen pohlavnost jedince, ale také jeho charakterové znaky: muži preferují u žen více fyzické a ženy u mužů více sociální znaky osobnosti – u mužů se více projevuje touha po těle, u žen po partnerství, resp. nevědomá touha po spolehlivém otci.“¹³⁸

Dodává, že sexuální chování u mužů provází vlastnost penetrace, u žen se jedná o rys receptivity.¹³⁹

Nakonečný považuje komunikaci za zásadní hledisko společenských interakcí. Ta se uskutečňuje prostřednictvím vrozených odpovědí na podněcování – zrakové, sluchové, dotykové a čichové. Konkrétně uvádí „vrozenou reakci dítěte na lidský obličej, případně jeho redukované schéma, audiovokální komunikaci mezi matkou a dítětem, čichovou identifikaci matky novorozencem a zejména pak úsměv dítěte, který, s výjimkou spontánního úsměvu-grimasy, doprovázený celkovým oživením je výrazem spokojenosti. Současně je silně emociogenním podnětem pro matku a její mateřské chování.“¹⁴⁰ Podle Nakonečného se neverbální sociální komunikace, v níž se uplatňují různorodé podoby chování, vyznačuje tím, že jsou v ní nejzřetelněji uloženy předprogramované signály sociálního chování. Představují je hlavně mimika a gesta, např. gesto ukazování na něco prstem se vyskytuje v každé kultuře. Toto gesto je rovněž pozorovatelné už u dítěte v kojeneckém věku.¹⁴¹

Kromě verbální komunikace existuje i komunikace neverbální. Jako jedno z možných hledisek nonverbální sociální komunikace zmiňuje Nakonečný prostorovou blízkost. Jedná se o vzdálenost mezi dorozumívajícími se jedinci, již jeden volí vůči druhému, který se nějak

---

¹³⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha : Academia, 2004, s. 346.

¹³⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*, s. 194.

¹³⁷ Tamt.

¹³⁸ Tamt., s. 195-196.

¹³⁹ Tamt., s. 197.

¹⁴⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha : Academia, 1999, s. 56.

¹⁴¹ Tamt.

projeví (např. odstupem). V této věci je patrný jeden viditelný rozdíl, a to, že ženy si vymezují menší fyzický odstup od jiných žen než muži od dalších mužů.¹⁴²

Jako další aspekt neverbálního sdělování uvádí Nakonečný „řeč těla“ (kineziku). U ženy, jež si přeje získat zájem vybraného sexuálního objektu (muže), je možné pozorovat úmyslné ovlivňování vlastní fyzické přitažlivosti. Bývá jím provokativní oděv, způsob nalíčení, navonění a též flirtování. Dále je popisováno, jak si v přítomnosti žádoucího muže přerovnává účes a celkově se snaží upozornit na své vnady, tj. zdůrazňováním poprsí a kolébáním se v bocích při chůzi atp. V opačném případě, kdy muž usiluje o nějakou ženu, většinou se pustí do „zdobivých pohybů“, jakými bývá rovnání si saka, kravaty atp., a nepřestává v tzv. „tanci pohybů“. U ženy to může vzbudit jak kladnou odezvu, tak zápornou – hovorem o manželovi nebo dětech projevuje lhostejnost. Nakonečný připouští, že význam „řeči těla“ a reakce vyjádřené slovy nemusejí být v souladu.¹⁴³

Nakonečným je dáván důraz na identifikaci jako formu sociálního učení. U dítěte se stávají identifikačním objektem jeho rodiče, avšak to pouze nenapodobuje, jak se chovají. Objasňuje, že novější význam názvu identifikace je totiž hluboké ztotožnění se. Znamená to, že v rodinném prostředí dítě volí takový způsob chování, jaký by volil jeho rodič, kdyby byl v jeho pozici.¹⁴⁴

Jak Nakonečný uvádí, v odlišení chování u mužů a žen je velmi důležité převzetí role svého pohlaví. Probíhá jako sociální učení od dětství.¹⁴⁵ Dítě ve věku 5-7 let postupně zjišťuje, že se pomocí oblečení nebo jiným účesem může jeho vzhled pozměnit, ale dané pohlaví je neměnné.¹⁴⁶ Říká, že různé chování chlapců a dívek dále podporují odlišnosti ve způsobu, jak si hrají, a chování celkem, protože jejich sociální prostředí posiluje některé příznačné „chlapecké“ činnosti u hochů a obdobně dochází k fixování charakteristických „dívčích“ činností u děvčat. Pokračuje tím, že později v prepubescenci se obě pohlaví setkávají a jejich úlohy se tehdy již dají označit za výrazně rozlišené. Je to výrazem působení genotropismu (vrozená přitažlivost druhého pohlaví) a také skupinové normy. Tvrdí, že „dalším vývojem se zvyrazňuje ‚sex typing‘, tj. převzetí typicky mužských a typicky ženských rolí, a zvyrazňují se tak i rozdíly mezi maskulinním a femininním založením jedince (např.

---

¹⁴² NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*, s. 168.

¹⁴³ Tamt., s. 174.

¹⁴⁴ Tamt., s. 65.

¹⁴⁵ Tamt., s. 78.

¹⁴⁶ Tamt., s. 79.

v utváření typicky mužských zájmů, ale i typicky mužského a ženského vystupování apod.).¹⁴⁷

Podle Nakonečného z výsledků zkoumání psychologických odlišností mezi muži a ženami vyplynulo, že úlohy mužů a žen náležících k nestejným civilizacím, jsou odlišné. Výklad je takový, že proces učení probíhá v rozdílném kulturním prostředí, a tak i socializace se uskutečňuje jinak. Z obecného hlediska je to objasňováno tak, že podoby chování dítěte, jednoho či druhého pohlaví, mají své zvláštnosti, které jeho sociální prostředí odměňuje a zároveň tak posiluje.¹⁴⁸

Srovnáváním ženských a mužských vlastností (osobnostních rysů) se ve své knize zabývá Jan Poněšický.¹⁴⁹ Jak uvádí, muži vysoce hodnotí rozum, logiku a věcnost, které v sobě rozvíjí. Mají totiž strach ze zženštění a ty jim pomáhají, aby je neovládlo. Jejich prostřednictvím dosáhnou moci nad ženami. Pokračuje tím, že pokud člověk používá logiku, tak musí nutně dělat rozdíly, chod světa vnímá jako působení dvou opačných párů. Při hodnocení upřednostňuje pouze jednu část řešení. Podle Poněšického upřednostňují muži věcnost, aby nabyli kontroly. Uvědomují si, že znalostmi je možné dosáhnout vlády. V popředí jejich zájmu je věc, zásada, logika a pravda. Domnívají se, že jimi zabrání tomu, že by jejich duševní stav mohl být ovlivněn vcítěním se do jiné osoby, jakož i působení svých citů.¹⁵⁰

Poněšický to dokumentuje na soužití muže se ženou. Je-li muž v důvěrném vztahu se ženou, jeho postavení mu úplně nevyhovuje, a proto o to důrazněji trvá na prioritě rozumu. Říká, že muži ženskou variantu logiky obvykle znehodnocují, uvažování žen označují za tzv. „ženské“, úsudek zaměňují za předsudek a zvědavost považují za zvědavost. Avšak vysoko hodnotí mužskou nadvládu ducha, znalosti, nestranný názor a všeobecný přehled. Podle Poněšického to v sobě ukrývá jak snahu o uchování vlastní svobody, tak i to, aby muž mohl pokračovat ve zmocňování se okolí. Objasňuje to tím, že muž nelibě nese, pokud cítí, že je ovládán a řízen. Pokládá tak svoji mužnost, kontrolu a sebekontrolu za ohroženou.¹⁵¹

Jak Poněšický uvádí, rysy ženského nevědomí jsou obraznost, větší šíře a rozptýlenost. Říká, že ženský intelekt je možné charakterizovat jako převážně syntetický, celistvý. Ve

---

¹⁴⁷ Tamt.

¹⁴⁸ Tamt.

¹⁴⁹ PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství*. Praha : Triton, 2012, s. 85.

¹⁵⁰ Tamt.

¹⁵¹ Tamt., s. 86.

svých názorech dávají přednost člověku a vztahu před skutečností a podstatou. Podle Poněšického je obecně známo, že se ženy příliš nechtějí účastnit debat a čelit hodnocení, protože si je mohou vykládat jako odvrhnutí nebo snížení míry přitažlivosti. Také ale nevitají logické důvody a věcnost, nejen proto, že nevystihují obtížné citové stavy u lidí. Poněšický předkládá vhodnější ženský přístup: rozvážnost, jemná vnímavost a schopnost vytušení. Dodává, že zdroj jejich vědění spočívá v citovém vnímání, které ženy vede. Může mít podobu správného nazírání na city či fantazie.

Předmětem Poněšického zájmu jsou i rozdíly v postoji ke světu. Uvádí, že pro muže je příznačnější asimilace. Okolí si upravují podle svých požadavků, což je do jisté míry důsledkem jejich větší agresivity. Připomíná ale, že ženy oproti mužům častěji vystihuje akomodace. Je pro ně typické aktivní naslouchání, vůle čekat, větší důvěra a naděje. Účelem ale není nečinné přizpůsobení se.¹⁵²

Poněšický tvrdí, že soužení mužů mívá počátek v tom, že se snaží ovlivňovat a zasahovat do dějů. Přitom by spíše měli být zdrženlivější, zastavit se a snažit se věci pochopit. Dále upřesňuje, muži projevují nutkání okamžitě se vrhnout do činnosti, hledat východiska, účinnost svého konání, poněvadž jinak by to považovali za bezúčelné. Z toho důvodu vysoko hodnotí sílu, vůli a čin.¹⁵³

Uvádí, že ve chvílích, kdy žena dává průchod svým citům, muž naopak začne více uplatňovat logiku. K tomu dochází proto, že muži vyvažují svoji emoční stránku rozumem a objektivitou. Říká, že z citového hlediska je možné hovořit o jejich zaostalosti, následkem čehož jsou bezmocní vůči ženiným emocím. Podle Poněšického došlo u mužů v dětství k umlčení jejich ženské části. Je tomu proto, vysvětluje, že tehdy byli muži nuceni se ztotožnit s otcem, také z důvodu, že je pro ně neskutečné ženu (matku) odbýt, a též kvůli tomu, že muži mají obavu z podrobení silnější citovou ženou. Dodává, že mužům vyhovuje, jestliže žena k nim směřuje srozumitelné požadavky, na které mohou patřičně zareagovat.¹⁵⁴

Různostmi ve světě žen a mužů se zabývá také Milan Machovec. Předmětem jeho zájmu v knize je i rehabilitace „světa ženy“ v životních postojích mužů.¹⁵⁵ Machovec nazývá chybou konce 19. století, kdy byla emancipace spojovaná pouze se ženami. Dodává, že o sto let později bylo obdobnou chybou přesvědčení žen, že program feministického hnutí mohou

---

¹⁵² Tamt., s. 87.

¹⁵³ Tamt., s. 88.

¹⁵⁴ Tamt., s. 100.

¹⁵⁵ MACHOVEC, Milan. *Filosofie tváře v tvář zániku*. Brno : „Zvláštní vydání...“, 1998, s. 314.

prosazovat jen ony s tím, že s muži nesouvisí. Jak dále uvádí, je nutné konstatovat, že během uplynulých sta let se lhostejnost a egoismus mužů po celém světě mnohonásobně zvětšily. Důsledkem jejich konání je, že lidský rod obecně je vážně ohrožený.¹⁵⁶

Machovec říká, že východisky z této situace nejsou „protimužsky orientované“ cíle, poněvadž nemohou přinést požadované výsledky. Uvádí, že emancipace jako celek musí zahrnovat obě pohlaví. Vyznačuje se tím, že je buď obecně lidská, nebo žádná. Říká, že očekávaným účelem dnes už není to, aby se ženy dostaly do naprosté většiny povolání. Machovec upozorňuje, že k realizaci sice došlo, přesto se úspěch nedostavil. Na zákonitosti „mužské civilizace“ to ale žádný vliv nemělo. Tím, že by ženy nahradily muže ve všech vedoucích a kontrolních funkcích, se vzniklý ohrožující stav nevyřeší. Je žádoucí, doporučuje Machovec, aby se inteligentní muži spojili s inteligentními ženami a postupně vycvičili zbývající část lidstva (zejména muže) k tomu, aby dovedli opět nalézt a jiným způsobem ohodnotit podceňovaný tzv. „svět ženy“.¹⁵⁷

Jak uvádí, není jiné volby, než aby vzali na vědomí jednoduchou skutečnost, že svět ženy, tj. základní funkce domova a kontakty mezi členy rodiny, zejména s dětmi, dosud nepoznamenanými vnucovanými hodnotami moderní doby, je obvyklým a nezkaženým těžištěm lidského společenství. Machovec tvrdí, že tento „pravý svět“ nemůže člověku absolutně nic vynahradit kdykoli během společenského vývoje.¹⁵⁸

Říká, že dosavadní „svět muže“ představuje svět principů techniky a moci. V období posledních tří tisíců let došlo téměř na celém světě k fatálnímu prohození, kdy zmíněný „mužský svět“ nabyl představy, že on je tím „správným“ a obsahuje účel sám v sobě.¹⁵⁹ Členové rodiny a domov, jsou podle Machovce, považovány za něco podružného.¹⁶⁰ Varuje, že kvůli tomu dochází k pustošení planety Země, které může v blízké době přivodit pohromu. Dodává, že jedinou možností pro člověka a zastavení tohoto procesu je, aby hlavně dokázal správně ohodnotit nepostradatelnost „světa ženy“.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ Tamt.

¹⁵⁷ Tamt.

¹⁵⁸ Tamt.

¹⁵⁹ Tamt.

¹⁶⁰ Tamt., s. 314-315.

¹⁶¹ Tamt., s. 315.

Bereme-li v úvahu působení sociokulturních vlivů na utváření osobní identity jedince v rámci dané kultury, dostáváme se k pojmu gender.

V následující kapitole se přikláním k obsahu termínu gender, jenž je v poslední době více užívaný při diskuzích o mužských či ženských odlišnostech v identitě, sociálních rolích apod. Proto jsem dala přednost následujícímu prameni.

5 Gender

Sociologický pohled na problematiku shody a rozdílů, který je přijímán za reprezentativní, ve své knize představují Renzettiová a Curran.¹⁶² Jak uvádějí, lidé mohou sami sebe vymezovat různě. Nejjednodušším vyjádřením je sdělení „jsem muž“ nebo „jsem žena“, tj. z hlediska pohlaví. Řečené však podle autorů neoznačuje jen příslušnost k jednomu z pohlaví na základě vzhledu. Mimo to člověk očekává odpovídající souhrn osobních vlastností a vzorců chování.¹⁶³

V praxi to znamená, uvádějí Renzettiová a Curran, že u ženy se budou všeobecně předpokládat tyto rysy: poddajnější povaha, nesamostatnost, citové založení, větší náchyllost k pláči než muž, projevování péče o druhé, péče o svůj vzhled a nevýrazné technické schopnosti.

U muže se budou obecně očekávat tyto znaky: samostatnost, sklon k prosazování se, dovednost kontrolovat své emoce, ctížádost, soutěživost, zabránění se do vykonávané činnosti a technické schopnosti na vyšší úrovni.¹⁶⁴

Podle Renzettiové a Currana z výzkumu vyplynulo, že v dialozích v genderově smíšené společnosti řeční více muži. Rovněž muži s větší četností přerušují ženy v mluvě a záměrně přizpůsobují probíraná témata svým zálibám. Uvádějí, že i neverbální komunikaci mužů je možné, pokud se ve společenství vyskytují obě pohlaví, označit jako dominantní. Konkrétní projevy popisují takto: „muži si například nárokují více prostoru než ženy a více narušují osobní prostor žen, než ženy narušují jejich, tím, že si k nim stoupají blíže, víc se jich dotýkají a víc na ně zírají. Ženy mají naopak tendenci uhýbat očima, když na ně muži zírají, zase se však častěji než muži usmívají, ať už mají důvod, nebo ne...“¹⁶⁵

---

¹⁶² RENZETTI, Claire M. CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*, s. 20.

¹⁶³ Tamt.

¹⁶⁴ Tamt.

¹⁶⁵ Tamt., s. 181.

Jak dále uvádějí, výsledky bádání se však neslučují s rozšířeným míněním, že ženy jsou v řeči výkonnější než muži. Následně vysvětlují, že zkoumáním skupinových dialogů stejného pohlaví přesto vyšlo najevo, že „ve výlučně ženské skupině ženy opravdu hovoří víc než muži ve výlučně mužské skupině.“¹⁶⁶ Pokračují tím, že jestliže muži spolu rozmlouvají, dávají přednost námětům, jako je zaměstnání, různá odvětví sportu nebo aktivity, do kterých jsou zúčastnění zapojeni. Ženy na druhé straně ve vzájemných rozhovorech preferují soukromější témata. Podle Renzettiové a Currana z výsledků studií vyplynulo, že ženské rozmluvy nejsou v porovnání s mužskými tolik individualistické, ale mají větší dynamiku.¹⁶⁷ Jako pozoruhodné označují to, že ženy si nezdídky při svých hovorech skáčou do řeči, což ale podle vědců nepůsobí škodlivě. Tyto zásahy mívají většinou povahu pomoci, obvykle se nejedná o útok nebo projev nepřátelství. Často je cílem usnadnění formulace sdělení, pokud se mluvčí ocitne v nesnázích.¹⁶⁸

Pro upřesnění dále Renzettiová a Curran vymezují pojmy pohlaví a gender. Tvrdí, že „... lidské **pohlaví** jako biologická danost (bytí mužem či ženou) slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou **gender** (maskulinitu či femininitu).“¹⁶⁹ Připomínají, že ne všichni jedinci z populace zcela odpovídají charakteristikám svého genderu tak, jak je společnost přesně určuje. Upozorňují ale, že významnější na tom je, že různé domněnky v této oblasti jsou lidmi ve velké míře vnímány jako závazné a dobré. V závislosti na nich se pak rozhodují pro určitý postoj, jiný k ženám a jiný k mužům.¹⁷⁰

Podle Renzettiové a Currana velká část populace při jednání s lidmi vychází z genderových stereotypů. Upřesňují, že „stereotyp je označení pro zjednodušující souhrnný popis určité společenské skupiny. (...) **Genderové stereotypy** jsou tedy zjednodušující popisy toho, jak má vypadat ‚maskulinní muž‘ či ‚femininní žena‘.“¹⁷¹ (...) Genderové stereotypy jsou univerzálně platné, neboť se předpokládá, že charakteristiky tvořící genderový stereotyp sdílejí všichni příslušníci daného pohlaví.¹⁷² ...mnozí lidé mužského i ženského pohlaví se ve skutečnosti oněm stereotypním obrazům vymykají.“¹⁷³

Jak uvádějí, je potřeba mít na paměti, že k takové diferenciaci nedochází výlučně mezi dorozumívajícími se jedinci, avšak také v strukturální rovině společnosti, jejíž jsou

---

¹⁶⁶ Tamt.

¹⁶⁷ Tamt.

¹⁶⁸ Tamt., s. 182.

¹⁶⁹ Tamt.

¹⁷⁰ Tamt.

¹⁷¹ Tamt.

¹⁷² Tamt, s. 20-21.

¹⁷³ Tamt., s. 21.

příslušníky. Řečené rozvádí následovně: „každá společnost svým členům předepisuje určité vlastnosti, způsoby chování a vzorce vzájemné interakce v závislosti na jejich pohlaví. Tyto předpisy jsou zakotveny ve společenských institucích, jako jsou hospodářství, politický systém, vzdělávací systém, náboženství, rodinné uspořádání aj. Institucionalizované vzorce genderové diferenciacce jsou souhrnně označovány jako **pohlavně-genderový systém** společnosti.“¹⁷⁴

Právě ze sociologického hlediska lze zkoumat problematiku genderu. Renzettiová a Curran uvádějí, že jedním z pohledů, který zásadně zapůsobil na zkoumání tohoto oboru, je strukturální funkcionalismus (období 40. až 60. let dvacátého století); proto se mu v dalších pasážích věnují podrobněji. Tvrdí, že „strukturálněfunkcionalistické paradigma zobrazuje společnost jako stabilní, uspořádaný systém, jehož členové ve své většině sdílejí též soubor hodnot, přesvědčení a očekávání, tj. sdílejí určitý *společenský konsensus*. Sám sociální systém se přitom skládá ze vzájemně provázaných částí, které svým společným působením udržují společnost – řečeno funkcionalistickým jazykem – ve stavu rovnováhy. Každá část struktury společnosti se nějak podílí na udržování společenského řádu jako celku. Má-li systém podstoupit změnu, musí se tato odehrát jedině pozvolným, evolučním procesem...“¹⁷⁵

Tvrdí, že strukturální funkcionalisté při rozboru genderu uznávají za základ fakt, že ženy a muži jsou rozdílní po fyzické stránce. Nejpodstatnější odlišnosti jsou dvě: muži mají vyšší postavu a mají větší sílu. Druhým rozdílem je, že ženy přivádějí na svět děti a kojí je. Funkcionalisté se domnívají, že u zmíněných biologických diferencí lze hledat původ jiných genderových úloh.¹⁷⁶ Renzettiová a Curran připomínají, že jakákoli společenská úloha „vyžaduje dodržování určitých požadavků na způsob chování, který je s touto rolí spojován a od každého jejího nositele očekáván.“¹⁷⁷ Koncept **genderových rolí** pak odkazuje na způsob chování očekávaný od členů společnosti v souvislosti s jejich pohlavní příslušností.¹⁷⁸

Uvádějí, že s ohledem na historii lidského rodu funkcionalisté soudí, že ženská genderová role byla, ve spojitosti s ženskou reprodukční úlohou, určována jako domácí role. Pokud ženy přivádějí na svět a pak kojí své děti, je namístě, aby se zdržovaly doma a věnovaly se jim. Vzhledem k tomu, že setrvávají v domácím prostředí, očekává se, že budou

---

¹⁷⁴ Tamt.

¹⁷⁵ Tamt., s. 23.

¹⁷⁶ Tamt.

¹⁷⁷ Tamt., s. 23-24.

¹⁷⁸ Tamt., s. 24.

vykonávat i jiné související činnosti. Muži jsou však jinak biologicky vystavěni, a proto jim náleží v první řadě úloha rodinného živitele a ochránce.¹⁷⁹

Podle Renzettiové a Currana strukturální funkcionalisté zastávají názor, že ženské zaměření na činnost doma je funkční.¹⁸⁰

Z uvedeného je zřejmé, že strukturální funkcionalismus klade důraz na změny a působení systémů rolí a statusů obou pohlaví v rámci společenské struktury.

V závěru práce jsem použila některé poznatky jako shrnující celou problematiku odlišností.

---

¹⁷⁹ Tamt.

¹⁸⁰ Tamt.

Shrnutí

Z obsahu práce vyplývá, že mezi mužským a ženským chováním rozdíly existují. Nespočívají jen v anatomické stavbě mozku, který má u žen nižší hmotnost, ale v jeho funkci. To platí pro obě pohlaví a každé individuum. Základem pohlavní rozdílnosti je genetická informace při oplodnění a hormonální situace v raném, prenatálním vývoji, které určují anatomicko-fyziologickou odlišnost obou pohlaví. Po dosažení pohlavní dospělosti přistupuje funkce pohlavních hormonů.

Rozvoj osobnosti muže a ženy závisí na učení se příslušným rolím a získání pohlavní identity jednotlivce. Celý složitý proces není možný bez neustálého působení sociokulturního prostředí. Působení sociálních vzorů a aktivní účast jednotlivců obou pohlaví, zejména v malých skupinách, odráží zákonitosti, hodnoty, zájmy a postoje určitého společenství a jeho struktur k příslušnému pohlaví. Osobní zkušenost s vlastní biologickou, psychickou a sociální určeností vytváří specifickou odezvu jednotlivých osobností na tyto tlaky v podobě očekávaného chování muže a ženy. Psychické odlišnosti v kognitivních a emotivních procesech tvoří bezesporu základ interpohlavních a interindividuálních rozdílů chování.

Soulad chování obou pohlaví pro optimální soukromý a veřejný život je dlouhou cestou změn v postojích k opačnému pohlaví u jednotlivců, veřejných institucí, národů i ideologií. Změny v postojích probíhají v různých společenstvích různě rychle a mají mnohostrannou podobu hnutí i aktivit jednotlivců. Zjevně však sledují trend rostoucího respektu k interpohlavním odlišnostem a ocenění významu obou pohlaví nejen v reprodukční funkci.

Práce přinesla řadu systematických poznatků týkajících se podstaty odlišností obou pohlaví a osobně přispěla k ujasnění pojmu pohlaví a gender.

Seznam využití literatury

- HAMBERGER, Lars. NILSSON, Lennart. *Tajemství života*. 1. vyd. Přel. Jan Jirásek. Praha : Svojtka a Vašut, 1996. ISBN 80-7180-025-2.
- HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HAVELKOVÁ, Hana. K problému politické reprezentace a občanské zkušenosti žen. In: *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha : Open Society Fund Praha, 1999. ISBN nepřiděleno.
- KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži*. 1. vyd. Přel. Petr Babka. Praha : Portál, 2006. Edice Spektrum. ISBN 80-7367-145-X.
- KOUKOLÍK, František. *Mozek a jeho duše*. 4. vyd. Praha : Galén, 2014. Edice Makropulos. ISBN 978-80-7492-069-1.
- KULIŠŤÁK, Petr. *Neuropsychologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-554-7.
- LIPPA, Richard A. *Pohlaví: příroda a výchova*. 1. vyd. Praha : Academia, 2009. Edice Galileo, sv. 23. ISBN 978-80-200-1719-2.
- MACHOVEC, Milan. *Filosofie tváří v tvář zániku*. Brno : „Zvláštní vydání...“, 1998. ISBN 80-85436-61-2.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Lidské emoce*. 1. vyd. Praha : Academia, 2000. Ediční číslo 6939. ISBN 80-200-0763-6.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha : Academia, 1997. Ediční číslo 7939. ISBN 80-200-0592-7.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha : Academia, 1999. Ediční číslo 7962. ISBN 80-200-0690-7.
- OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. 1. vyd. Přel. Milena Poláčková a Martin Poláček. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vyd. Praha : Academia, 2004. Ediční číslo 06993D. ISBN 978-80-200-1499-3.
- PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství. Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 4. vyd. Praha : Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-546-6.
- RENZETTI, Claire M. CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie*. 2. vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-422-9.
- STRUNECKÁ, Anna. *Integrativní fyziologie člověka pro přírodovědce*. Praha : Přírodovědecká fakulta UK, 1998. ISBN nepřiděleno.
- VYSKOČIL, František. Rozdíly mezi mužem a ženou. *Vesmír* 85. 2006, 8. ISSN neuvedeno.

Summary

The thesis analyzes the basic concepts of gender in terms of mental cognitive functions, emotivity and behaviour, and in general it discusses the concept of gender.

The thesis contains the following chapters: women in public offices and top politics, brain and its functions, sex, mental cognitive processes, emotional processes, behaviour and gender.